

บทที่ 2

แนวความคิดในการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารพิธีสิน

ส่วนที่ 1 แนวความคิดในการบังคับใช้กฎหมายศาลการและกฎหมายอาญา

ในส่วนนี้ผู้เขียนต้องการจะอธิบายถึง ลักษณะของการบังคับใช้กฎหมายอาญา และกฎหมายศาลการว่า มีส่วนแตกต่างกันอย่างไร โดยในกรณีที่จะเลือกบังคับใช้กฎหมายลักษณะใด ไปวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทในคดีนั้น จะต้องอาศัยหลักการตีความไปช่วยพิจารณา ซึ่งจากการศึกษา ผู้เขียนพบว่า กฎหมายทั้งสองเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร และเป็นกฎหมายมหาชนที่เป็นการใช้ อำนาจรัฐเหมือนกัน แต่ในความมุ่งหมายและเจตนารมณ์ของกฎหมายทั้งสองแตกต่างกัน ซึ่งในการตีความเพื่อบังคับใช้กฎหมายนั้น ผู้ที่จะตีความต้องพิจารณาถึงความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของ กฎหมาย¹ และจากการศึกษาพบว่า ความมุ่งหมายและเจตนารมณ์ของกฎหมายทั้งสองแตกต่างกัน ดังนี้

1.1 ลักษณะของกฎหมาย

กฎหมายอาญาและกฎหมายศาลการต่างเป็นกฎหมายมหาชน (PUBLIC LAW) ที่บัญญัติถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับเอกชน ในฐานะที่รัฐเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองฝ่ายหนึ่ง มีฐานะ อยู่เหนือกว่าหรือสูงกว่าเอกชนซึ่งเป็นผู้อยู่ใต้ปกครองอีกฝ่ายหนึ่ง² และในกฎหมายมหาชนมีหลาย สาขา หลายลักษณะ ซึ่งกฎหมายอาญากับกฎหมายศาลการ เป็นกฎหมายมหาชนคนละสาขา คนละ ลักษณะ โดยกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชนทางปกครอง ที่รัฐใช้อำนาจรัฐในการควบคุมพฤติ-

¹ ปรีดี เกษมทรัพย์, กฎหมายแพ่ง: หลักทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์ การพิมพ์, 2526): หน้า 62

² วิษณุ เครืองาม, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกฎหมายมหาชน, เอกสารการสอนชุด วิชากฎหมายมหาชนหน่วยที่ 1, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2531, หน้า 31

กรรมคนในสังคม และรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมของสังคม ส่วนกฎหมายศุลกากรเป็นกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจที่รัฐใช้เป็นเครื่องมือ ในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ หรือในการแทรกแซงทางเศรษฐกิจของรัฐ

กฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ³ มีกำเนิดและความเป็นมาผูกพันกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของโลก และการปรับเปลี่ยนบทบาทภาระหน้าที่ของรัฐในสังคม นับตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา โดยรัฐจะเข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจของประเทศมากขึ้น ไม่ปล่อยให้ระบบทางเศรษฐกิจดำเนินการไปตามแนวความคิดเสรีนิยมมากเช่นเดิม ด้วยการแทรกแซงทางเศรษฐกิจของรัฐในด้านต่าง ๆ เกือบทุกด้าน เช่น จัดบริการสาธารณะ

ดังนั้นเพื่อให้เหมาะสมและทันต่อการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาของระบบเศรษฐกิจและสังคมของโลก รัฐจึงต้องมีภารกิจในทางเศรษฐกิจและสังคม นอกเหนือจากภารกิจพื้นฐานที่ว่าด้วยการป้องกันประเทศ และการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมด้วยการรักษาความสมดุลย์ทางเศรษฐกิจ และป้องกันลดความขัดแย้งในสังคม⁴ ดังนี้

- (1) รัฐจะต้องส่งเสริม สนับสนุน ความเจริญเติบโตในทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง
- (2) รัฐจะต้องมีมาตรการที่เหมาะสม ในการจัดการปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั้งระยะสั้นและระยะยาว
- (3) รัฐจะต้องคอยป้องกันมิให้เกิดการเสียดุลย์ ในระหว่างภาคการผลิต ในทางเศรษฐกิจทั้งภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม
- (4) รัฐจะต้องกระจายความเจริญในทางเศรษฐกิจออกไปอย่างทั่วถึงในทุกภูมิภาค

³ สุรพล นิติไกรพจน์, "ข้อความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ", วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 21 ฉบับที่ 3 (กันยายน 2534): หน้า 373

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 375

จากภารกิจดังกล่าว รัฐจึงจำเป็นต้องมีเครื่องมือและกลไกทางกฎหมาย และทางเศรษฐกิจในการแทรกแซงเศรษฐกิจของรัฐ กฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจในฐานะที่เป็นเครื่องมือของรัฐ ด้วยการใช้อำนาจรัฐในการวางแผนเศรษฐกิจ กำหนดบทบาทหน้าที่ของกฎหมายในทางเศรษฐกิจ การจัดตั้งองค์กรของรัฐไปดำเนินการ ซึ่งการใช้อำนาจรัฐนี้มีการใช้มาตรการหลายด้านและมาตรการด้านภาษีอากร เป็นมาตรการหนึ่งที่รัฐใช้ในการแทรกแซงทางเศรษฐกิจ เช่น การให้ความสนับสนุนแก่การค้าและการทางเศรษฐกิจของเอกชน การส่งเสริมคุ้มครองอุตสาหกรรมบางประเภทด้วยการลดอัตราอากรหรือยกเว้นภาษีอากร ดังนั้น กฎหมายศุลกากรเป็นกฎหมายภาษีอากรสาขาหนึ่ง จึงถือว่ากฎหมายศุลกากรเป็นกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ* ที่รัฐใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ

1.2 วัตถุประสงค์ในการลงโทษของกฎหมาย

ในการตีความเพื่อบังคับใช้กฎหมายฉบับใด จะต้องทราบวัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับนั้นว่ามีวัตถุประสงค์เช่นใด และในการพิจารณาความผิดกับการลงโทษก็เช่นเดียวกัน การที่จะ

* นอกจากนั้นกฎหมายศุลกากรมีบทบัญญัติที่กำหนดความผิดและโทษ เพื่อที่จะลงโทษแก่บุคคลที่ฝ่าฝืนการควบคุมการนำเข้าหรือส่งออก ซึ่งสินค้าที่ต้องห้าม ต้องจำกัด ตามกฎหมายอื่นๆ เช่น พ.ร.บ.ควบคุมยุทธภัณฑ์ พ.ศ.2476 พ.ร.บ.กักพืช พ.ศ.2507 พ.ร.บ.อาหาร พ.ศ.2522 พ.ร.บ.วัตถุมีพิษ พ.ศ.2510 พ.ร.บ.ควบคุมการแลกเปลี่ยนเงิน พ.ศ.2485 เป็นต้น และการฝ่าฝืนการควบคุมนี้มีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมด้วย แต่การควบคุมสินค้าเหล่านั้น มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามความเหมาะสม และความจำเป็น ขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐบาล แต่อย่างไรก็ตาม ลักษณะสำคัญของกฎหมายศุลกากร คือ การใช้อำนาจรัฐในการควบคุม ป้องปรามการนำเข้า หรือส่งออก ซึ่งสินค้าที่จะมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ หรือความปลอดภัยของประชาชนในประเทศ และโดยเฉพาะใช้เป็นกลไกของรัฐในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ นอกเหนือจากการเป็นแหล่งที่มาของรายได้ของรัฐอีกทางหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะพิเศษของกฎหมายศุลกากรที่แตกต่างกับกฎหมายอาญา

บังคับใช้กฎหมายเพื่อจะลงโทษบุคคลใด ก็จะต้องทราบถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษของกฎหมายนั้น ซึ่งในกฎหมายอาญาและกฎหมายศาลการมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน คือ

1.2.1 กฎหมายอาญา

กฎหมายอาญา เป็นกฎหมายที่กำหนดวิธีควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมซึ่งมีวัตถุประสงค์⁵ ดังนี้

- (1) คู่คุ้มครองป้องกันซึ่งตัวบุคคลจากการกระทำโดยเจตนา และไม่เจตนา
- (2) คู่คุ้มครองป้องกัน กลุ่มบุคคลที่อาจถูกชักจูงให้หลงผิดได้โดยง่าย จากการทำร้าย กดขี่ ชูครีต อันจะเกิดแต่บุคคลหรือทรัพย์สินของบุคคลเหล่านั้น
- (3) ป้องกันการทำบางประเภท ที่จะกระทบกระเทือนจิตใจบุคคลอื่น ยั่วยุวให้เกิดความไม่สงบขึ้นในหมู่ประชาชน
- (4) คู่คุ้มครองป้องกัน ซึ่งทรัพย์สินของบุคคล
- (5) เพื่อเก็บรวบรวมภาษีอากร
- (6) เพื่อป้องกันและรักษาไว้ซึ่งสถาบันทางสังคม
- (7) เพื่อบังคับใช้วิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้อุบัติประสงค์ทั้งหลายบรรลุผล เช่น การขัดคำสั่งเจ้าพนักงาน

การที่จะคุ้มครองป้องกันบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ได้ จึงจะต้องมีการลงโทษเพื่อเป็นการตอบแทนต่อผู้ที่ปฏิเสธระเบียบ กฎเกณฑ์ บรรทัดฐานของสังคมหรือกฎหมายนั้นเอง และเพื่อให้มีผลบังคับทางจิตใจให้บุคคลยอมปฏิบัติตามระเบียบหรือกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานที่สังคมกำหนดไว้ ดังเช่น ฟอน ฟอยเออบาด (VON FEUER BACH) นักกฎหมายเยอรมันได้กล่าวไว้ว่า กฎหมายอาญาต้องมีผลบังคับทางจิตใจ เป็นการป้องกันไม่ให้คนทั่วไปกระทำผิด โดยกฎหมายจะต้องกำหนดอัตราโทษไว้ให้อยู่ในใจของบุคคลที่จะกระทำผิด เพื่อให้มีความรู้สึกนึกคิดที่จะต้องเสี่ยงต่อการถูก

⁵ อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, "ขอบเขตของกฎหมายอาญา", วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 (2520): หน้า 103

ลงโทษหนักกว่าความคิดในผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับจากการกระทำผิดนั้น⁶

ฉะนั้นการลงโทษทางอาญาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมี และใช้เพื่อควบคุมสังคมให้มีความสงบสุขและเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งจะเป็นเช่นนั้นได้จะต้องมีการลงโทษให้เป็นไปหรือตรงตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ โดยวัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญาโดยสรุปมี 5 ประการ⁷ คือ

- (1) เพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน (RETRIBUTION)
- (2) เพื่อเป็นการป้องกันอาชญากรรม (PREVENTION OF CRIME)
- (3) เพื่อยับยั้งการกระทำผิด (DETERENT)
- (4) เพื่อเป็นการตัดผู้กระทำออกจากสังคม (REMOVE FROM SOCIETY)
- (5) เพื่อเป็นการแก้ไขผู้กระทำผิด (CORRECTION)

ดังนั้น การตีความกฎหมายอาญา จะต้องให้สนองตอบวัตถุประสงค์ในการลงโทษดังกล่าว และในการบังคับใช้กฎหมายอาญาจะต้องคำนึงว่า การลงโทษทางอาญาเป็นการลงโทษเพื่อทดแทนความผิดที่ผู้กระทำต่อสังคม และเพื่อควบคุมสังคมด้วยการป้องกัน แก้ไขผู้กระทำผิดในลักษณะอาชญากรรมของสังคม

1.2.2 กฎหมายศุลกากร

กฎหมายศุลกากรเป็นกฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากร ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ การจัดเก็บภาษีศุลกากรเพื่อเป็นรายได้ของรัฐบาล แต่ในปัจจุบันภาษีอากรไม่เพียงแต่จะช่วยในการแสวงหารายได้มาพัฒนาประเทศเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือที่รัฐใช้ในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม กฎหมายศุลกากรจึงเป็นเครื่องมือของ

⁶ วันชัย ศรีนวลนิต, การใช้มาตรการทางกฎหมายลงโทษริบทรัพย์สิ้นในคดียาเสพติด, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522, หน้า 50

⁷ อรรถ สุวรรณบุปผา, หลักอาชญาวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ 2518): หน้า 139

รัฐ ในการดำเนินนโยบายทางการเงิน การคลัง และดำเนินการทางเศรษฐกิจเพื่อพัฒนาประเทศด้วย ดังนั้นวัตถุประสงค์ของกฎหมายศุลกากร สามารถศึกษาได้จากนโยบายภาษีอากรของรัฐ และวัตถุประสงค์ในการจัดเก็บภาษีศุลกากร

(ก) นโยบายภาษีอากรของรัฐ

นโยบายภาษีอากรถือเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการคลัง ที่รัฐใช้เป็นเครื่องมือในการวางนโยบายและดำเนินการทางเศรษฐกิจของรัฐ ซึ่งจะปรากฏตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติและนโยบายรัฐบาลที่แถลงต่อสภาผู้แทนราษฎร

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ด้านการพัฒนาการเงิน การคลัง ในส่วนเกี่ยวกับภาษีอากร ได้กำหนดนโยบายเพื่อรักษาอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจให้ต่อเนื่องดังนี้

(1) ปฏิรูประบบและโครงสร้างภาษีให้เป็นกลาง เพื่อขจัดความบิดเบือนทั้งในการจัดทำได้มา และการจัดสรรค่าใช้จ่ายของทรัพยากรทางเศรษฐกิจและทางการเงิน รวมทั้งให้เอื้อและสนับสนุนต่อการทำวิจัย และพัฒนา และการพัฒนาธุรกิจผู้ร่วมลงทุน

(2) เพิ่มความสามารถของส่วนท้องถิ่นในการพัฒนา บริการพื้นฐาน โดยปรับปรุงเกณฑ์การแบ่งรายได้ภาษีที่เก็บจากร้อยการธรรมชาติ และจัดอุปสรรคในการจัดหารายได้จากภาษีทรัพย์สิน

(3) ใช้มาตรการทางภาษีสนับสนุน และกำกับการใช้ประโยชน์ทางที่ดิน และให้ผลจัดหรือยับยั้งการเปลี่ยนแปลงของราคาที่ดินที่รุนแรงจากผลการเก็งกำไร

(4) ใช้มาตรการด้านภาษีส่งเสริมการลงทุนเป็นการทั่วไป ให้ลดอุปสรรคและการต่อต้านทางการค้า รวมทั้งให้มีการกำกับเงินทุนจากต่างประเทศให้เหมาะสม และให้มีมาตรการประสาน และกำกับการลงทุนของภาครัฐบาลทั้งระบบ ทั้งในด้านขนาดและคุณภาพที่เหมาะสม และไม่ก่อผลกระทบต่อเสถียรภาพ

(5) ใช้มาตรการทางภาษีส่งเสริมการเร่งระดมเงินออมระยะยาว และหรือที่เป็นลักษณะการออมโดยมีข้อผูกพัน

นโยบายของรัฐบาล

นโยบายของรัฐบาลทางด้านเศรษฐกิจเกี่ยวกับการเงินการคลัง ซึ่งได้แถลงไว้ต่อสภาผู้แทนราษฎร⁸ มีดังนี้

รัฐบาลจะมุ่งรักษาวินัย และเสถียรภาพทางการเงิน การคลังของประเทศ ควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบการเงิน การคลังให้มีความคล่องตัว และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยจะดำเนินนโยบาย ดังนี้

(1) ดำเนินนโยบาย การเงิน การคลัง อย่างรัดกุม เพื่อควบคุมอัตราเงินเฟ้อให้อยู่ในระดับต่ำ โดยระมัดระวังการใช้จ่ายเงินของภาครัฐบาลและเอกชน ให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับฐานะการเงินและความจำเป็นทางเศรษฐกิจของประเทศ

(2) ปรับปรุงระบบการจัดเก็บภาษีทุกประเภท ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น รวมทั้งปรับโครงสร้างและอัตราภาษีอากรให้ทันสมัย และมีผลเอื้ออำนวยต่อการขยายตัวทางด้านการผลิต การค้า การส่งออก ตลอดจนการลงทุนภายในประเทศ รวมทั้งทำให้เกิดผลทางด้านลดภาระภาษีแก่ผู้มีรายได้น้อยและรายได้ปานกลาง

(3) กำหนดมาตรการทางการเงิน การคลัง เพื่อส่งเสริมการกระจายฐานการผลิต การจ้างงาน และการเพิ่มพูนประสิทธิภาพการผลิตในภูมิภาค

(ข) วัตถุประสงค์ในการจัดเก็บภาษีศุลกากร

วัตถุประสงค์ในการจัดเก็บภาษีศุลกากร แยกเป็น 2 ด้านดังนี้

งานด้านการจัดเก็บอากรขาเข้า

(1) เพื่อเป็นแหล่งรายได้ของรัฐบาล เพราะรัฐบาลจำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การเมือง การสังคม และการทหาร รัฐจึงจำเป็นต้องมีรายได้เพื่อใช้ในการบริหารโครงการต่างๆ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของการพัฒนาที่วางไว้

⁸ คำแถลงนโยบายของรัฐบาล นายชวน หลีกภัย แถลงต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2535, สยามจดหมายเหตุ, ปีที่ 17 ฉบับที่ 44 (30 ตุลาคม - 5 พฤศจิกายน 2535): หน้า 1206

(2) เพื่อส่งเสริมและให้ความคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศ เพื่อป้องกันสินค้าจากประเทศอื่นเข้ามาแข่งขันในราคาต่ำกว่า อากรขาเข้าอาจนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการให้ความคุ้มครองอุตสาหกรรม ซึ่งรัฐเห็นว่าอุตสาหกรรมดังกล่าว ใช้เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาประเทศ ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลดีต่อส่วนรวมในด้านอื่นอีก

(3) เพื่อควบคุม คุ้มครองผู้บริโภค ด้วยการจัดเก็บภาษีในอัตราสูงสำหรับสินค้านำเข้าที่ฟุ่มเฟือย หรือสินค้าที่อาจเป็นผลเสียต่อสุขภาพหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เพื่อให้สินค้านั้นมีราคาแพง ซึ่งจะทำให้ประชาชนจะได้บริโภคน้อยลง หรือถ้าประชาชนคนใดยังบริโภคสินค้านั้นอยู่ ก็ถือว่าได้ถูกลงโทษโดยมาตรการทางภาษีอากร

(4) เพื่อส่งเสริมด้านการเกษตรซึ่งเป็นภาคการผลิตที่มีบทบาทในการพัฒนาประเทศและเป็นแหล่งจ้างงาน รัฐอาจนำนโยบายอากรศุลกากรมาใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายอัตราอากรขาเข้า กล่าวคือ ควรกำหนดอัตราอากรขาเข้าหรือไม่เสียเลยสำหรับปัจจัยพื้นฐานในภาคเกษตรกรรม เช่น โคพั้นธุ์นม แม่พั้นธุ์ไก่ ปุ๋ย เป็นต้น

(5) เพื่อแก้ไขสภาวะทางสังคม

- ในด้านการบริโภค ของบางอย่างไม่จำเป็นต่อการครองชีพ (LUXURY GOODS) การบริโภคสิ่งเหล่านี้ เป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดการใช้จ่ายเงินเกินความจำเป็น อากรศุลกากร จึงเป็นเครื่องมือทางการคลังของรัฐ ในอันที่จะจำกัดการบริโภคที่ไม่จำเป็นดังกล่าว เพื่อเปลี่ยนแนวทางการใช้จ่ายของประชาชน มาสู่ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตภายในประเทศ โดยการตั้งอัตราอากรสูงเพื่อลดการนำเข้า

- ป้องกันความผันผวนในด้านราคาสินค้า อันเนื่องจากการขาดแคลน โดยการลดอัตราอากรขาเข้า เพื่อให้ต้นทุนการนำเข้าต่ำลง เป็นการจูงใจให้มีการนำเข้า เพื่อบรรเทาการขาดแคลนสินค้าบางชนิดในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ

- ป้องกันการทุ่มตลาดของประเทศคู่ค้า ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้จากประเทศคู่ค้าที่ประสงค์จะระบายสต็อกสินค้าให้หมดไป หรือมีนโยบายมุ่งทำลายคู่แข่ง และไม่ว่าด้วยวัตถุประสงค์ใด ภาวะเศรษฐกิจและกลไกทางสังคมจะต้องถูกทำลาย จนไม่อยู่ในฐานะที่จะแข่งขันทางด้านราคาได้ การเพิ่มอัตราอากรขาเข้าย่อมทำให้ระดับราคาสินค้าที่นำเข้ามาสูงขึ้นจนไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อการผลิตภายในประเทศ

(6) เพื่อใช้เป็นมาตรการส่งเสริมการส่งออก ในด้านการส่งออกเกือบทุกประเทศได้ใช้นโยบายที่จะยกเลิกภาษีส่งออกไว้ในโครงสร้างพิกัด เพื่อลดต้นทุนในการส่งออกให้สามารถแข่งขันกับทางสินค้าจากต่างประเทศได้ นอกจากนี้ การลดอัตราอากรขาเข้าสำหรับสินค้าประเภททุน เครื่องจักร วัตถุดิบบางชนิดที่จำเป็นในกระบวนการผลิตเพื่อส่งออก ย่อมทำให้ผู้ผลิตภายในประเทศสามารถแข่งขันกับผู้ส่งออกในประเทศอื่นได้

วัตถุประสงค์ในการจัดเก็บอากรขาออก

แทบจะกล่าวได้ว่า ทุกประเทศมีนโยบายส่งเสริมการส่งออก เพื่อให้สินค้าของตนสามารถแข่งขันกับประเทศคู่แข่งในด้านราคาได้ โดยรัฐพยายามที่จะไม่เรียกอากรขาออกเลย บางประเทศอาจมีมาตรการช่วยเหลืออย่างอื่นอีกด้วย คงมีแต่เพียงของบางชนิดเท่านั้นที่รัฐยังต้องเก็บอากรขาออก ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

(1) เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (RESOURCE CONSERVATION) โดยวิธีเก็บอากรขาออก มิให้มีการนำเอาวัตถุดิบและทรัพยากรออกไปมากเกินไป

(2) เพื่อรักษาระดับราคาสินค้าภายในประเทศ การเก็บภาษีขาออกจะลดความแตกต่างระหว่างราคาของผู้ขายจะได้จากการส่งออก และจากการขายภายในประเทศ เพื่อมิให้ผู้ส่งออกแข่งขันส่งออก ซึ่งจะมีผลให้ราคาสินค้าภายในประเทศสูงขึ้น เช่น ประเทศไทยได้ใช้วิธีนี้เมื่อข้าวเป็นตัวรักษาระดับราคาข้าวภายในประเทศ เป็นต้น

ฉะนั้น จึงสรุปวัตถุประสงค์ของกฎหมายศุลกากรได้ คือ

1. เพื่อหารายได้จากภาษีอากร
2. เพื่อเป็นเครื่องมือของรัฐในการดำเนินนโยบายทางการเงินการคลัง
3. เพื่อเป็นเครื่องมือของรัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ
4. เพื่อควบคุมการนำเข้าและส่งออกซึ่งของต้องห้ามและต้องกักตุน ที่อาจ

กระทบกระเทือนต่อความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคม

ดังนั้นวัตถุประสงค์ในการลงโทษตามกฎหมายศุลกากร จึงเพื่อลงโทษแก่บุคคลที่ฝ่าฝืนวัตถุประสงค์ของกฎหมายศุลกากร และวิธีการที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายศุลกากรในการนำเข้าและส่งออก และการลงโทษตามกฎหมายศุลกากรได้นับโทษทางอาญา หรือสภาพบังคับทางอาญามาบังคับใช้ ทั้งนี้เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายศุลกากรมีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายของรัฐบาล

(ค) หลักความเป็นธรรม (EQUITY) ในการจัดเก็บภาษี

หลักความเป็นธรรมในการจัดเก็บภาษีที่ดี มีแนวความคิด 2 หลัก⁹ คือ

(1) หลักความเป็นธรรมสัมบูรณ์ (THE PRINCIPLE OF ABSOLUTE EQUITY)

ระบบภาษีอากรที่เป็นธรรม จะต้องเป็นระบบภาษีอากรที่ผู้เสียภาษีทุกคนเสียภาษีอากรคนละเท่า ๆ กัน ถ้าหากการเก็บภาษีอากรมุ่งที่จะจุนเจือรายจ่ายของรัฐบาล จำนวนผู้เสียภาษีแต่ละคนจะต้องเสียเท่ากับ รายจ่ายทั้งหมดของรัฐบาลหารด้วยจำนวนผู้เสียภาษีอากร ซึ่งในสภาพความเป็นจริงในทางเศรษฐกิจ ความสามารถในการเสียภาษีของแต่ละคนไม่เท่าเทียมกัน หลักความเป็นธรรมสัมบูรณ์นี้จึงมีข้อบกพร่อง และเกิดแนวความคิดความเป็นธรรมสัมพัทธ์ขึ้นมา

(2) หลักความเป็นธรรมสัมพัทธ์ (THE PRINCIPLE OF RELATIVE EQUITY)

หลักนี้พิจารณาหลักความสามารถในการชำระภาษี (The Ability - to pay Principle) กับหลักผลประโยชน์ที่ได้ (The Benefit Principle) โดยนำมาเปรียบเทียบกันระหว่าง ประโยชน์ที่ได้รับจากรัฐกับความสามารถในการเสียภาษีของผู้เสียภาษีแต่ละคน

1.3 ความรับผิดตามกฎหมาย

ในกฎหมายอาญาและกฎหมายศุลกากร ต่างกำหนดการกระทำที่เป็นความผิดตามกฎหมาย หรือความรับผิดตามกฎหมายขึ้น เพื่อใช้เป็นบทลงโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งในลักษณะความรับผิดตามกฎหมายของกฎหมายแต่ละฉบับ มีลักษณะแตกต่างกัน คือ

ความรับผิดตามกฎหมายอาญาเป็นความผิดในตัวเอง (MALA IN SE) เป็นการ

⁹ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, ทฤษฎีภาษีอากร, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ เคล็ดไทย, 2516): หน้า 41-44

กระทำผิดที่ผิดศีลธรรม เป็นการกระทำที่ละเมิดต่อความรู้สึกชอบชั่วดี¹⁰ ถือได้ว่าเป็นความผิดที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือมีความชั่วร้ายตามธรรมชาติ (INHERENTLY CIVIL) ซึ่งมนุษย์สามารถรู้ได้ด้วยตนเองว่า การกระทำเช่นใดเป็นความผิด¹¹ หรือเป็นการกระทำที่กฎหมายกำหนดให้เป็นความผิด และจะเห็นได้ชัดในตัวเองว่า การกระทำนั้นเป็นความผิด เช่น การลักทรัพย์ การฆ่าคนตาย ซึ่งส่วนมากจะเป็นความผิดทางอาญา ที่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นหลัก

ส่วนความรับผิดตามกฎหมายศุลกากร จะเป็นความผิดที่เกิดจากข้อห้าม (MALA PROHIBITA) ซึ่งเป็นความผิดที่เกิดจากการกระทำที่ดองห้ามตามบทบัญญัติ ไม่ถือว่าเป็นความผิดที่เป็นความชั่วร้ายตามธรรมชาติ¹² แต่เป็นการกระทำความผิดในลักษณะที่กฎหมายกำหนดข้อห้ามไว้ และผู้ฝ่าฝืนมีความผิดตามกฎหมาย โดยใน BLACK'S LAW DICTIONARY ได้ให้ความหมายว่า เป็นการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดเพราะมีข้อห้าม หรือการกระทำที่เป็นความผิดเพราะกฎหมายที่บัญญัติขึ้น ซึ่งการกำหนดความผิดมีลักษณะเป็นข้อตกลงมาใช้เป็นความผิดโดยธรรมชาติ เช่น ความผิดว่าด้วยการจอดรถในที่ห้ามจอด หรือจอดรถเกินเวลาที่กฎหมายกำหนด หรือการกำหนดให้ต้องชำระหนี้ของชาย ข้อห้ามทิ้งขยะมูลฝอยบนถนนสาธารณะ เป็นต้น ความผิดเหล่านี้เป็นความผิดที่ได้บัญญัติขึ้นเป็นข้อตกลงระหว่างคนในสังคมด้วยกัน เพื่อต้องการความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม และประโยชน์ส่วนรวม เป็นความผิดที่อยู่เหนือความรู้สึกของมนุษย์ในเรื่องความดีความชั่ว เพราะเป็นการบัญญัติกฎหมายที่เข้มงวด ในสังคมเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพราะความจำเป็นตามสภาพสังคมที่พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วจนหลักกฎหมายธรรมชาติที่มีอยู่เดิมไม่พอเพียง

ดังนั้นการตีความกฎหมาย เพื่อบังคับใช้กฎหมายลงโทษแก่การกระทำผิดของกฎหมายทั้งสองลักษณะ จึงแตกต่างกัน ซึ่งผู้ใช้กฎหมายควรจะคำนึงถึงด้วย

¹⁰ HERY CAMPBELL BLACK, BLACK'S LAW DICTIONARY, 5th (WEST PUBLISHING CO., 1979.) P.822

¹¹ อธิธิ มุลิกะพงษ์, การดำเนินคดีความผิดเล็กน้อย, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533, หน้า 4

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 5

1.4 ลักษณะความผิดและโทษตามกฎหมาย

ดังได้กล่าวมาแล้ว กฎหมายศุลกากรเป็นกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ ที่มีลักษณะความผิดเป็นความผิดทางเทคนิคที่เกิดจากข้อห้าม (MALA PROHIBITA) กฎหมายศุลกากรจึงมีบทบัญญัติในทางนอกระบบจากหลักความรับผิดชอบในทางอาญาโดยทั่วไปอยู่หลายประการ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นลักษณะพิเศษของกฎหมายศุลกากรที่แตกต่างไปจากกฎหมายอาญา ซึ่งสามารถพิจารณาความแตกต่างได้ดังนี้

1.4.1 ในด้านสาระบัญญัติของกฎหมาย

ตามบทบัญญัติของกฎหมายอาญาและกฎหมายศุลกากร มีการกำหนดลักษณะการกระทำความผิดและการลงโทษ ไว้แตกต่างกัน คือ

(1) ในเรื่องเจตนาในการกระทำความผิด

โดยหลักทั่วไป บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา เว้นแต่จะเข้ากรณีแห่งข้อยกเว้นดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 59 วรรคแรก ว่า "บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาก็ต่อเมื่อ ได้กระทำโดยเจตนา เว้นแต่จะได้กระทำโดยประมาท ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยประมาท หรือเว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดให้ต้องรับผิดชอบ แม้จะได้กระทำโดยไม่เจตนา"

เนื่องจากความผิดทางด้านศุลกากรเป็นความผิดทางเทคนิค ฐานความผิดบางลักษณะยากแก่การพิสูจน์ในเรื่องเจตนา จึงไม่อาจนำหลักในเรื่องกรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา (ACTO EXTERIORA INDICANT INTERIORA SECRETA) มาใช้ให้เกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะลักษณะของพื้นที่ เช่น ตามแนวชายแดน หรือท้องทะเลซึ่งเป็นเขตแห่งราชอาณาจักร กว้างขวางมาก ยากแก่การที่จะควบคุมการนำเข้าหรือส่งออก และยากที่จะชี้ได้ว่าผู้นำเข้าหรือผู้ส่งออกมีเจตนาที่แท้จริงอย่างไร ด้วยเหตุนี้ กฎหมายศุลกากรจึงได้กำหนดค่าให้การกระทำบางอย่างที่พิสูจน์ได้ยากเป็นความผิดที่ไม่ต้องคำนึงถึงเจตนา กล่าวคือให้ผู้กระทำต้องรับผิดชอบในทางอาญาโดยไม่คำนึงถึงเจตนา ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2482 ว่า "การกระทำที่บัญญัติไว้ในมาตรา 27 และมาตรา 99 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร

พ.ศ. 2469 นั้นให้ถือว่าเป็นความผิดโดยมีพักต้องคำนึงว่าผู้กระทำมีเจตนาหรือกระทำโดยประมาท เลินเสอหรือหาไม่"

ดังนั้นการกระทำผิดตามมาตรา 27 และมาตรา 99 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากรดังกล่าว จึงถือผลแห่งการกระทำที่เกิดขึ้นเป็นความผิดโดยไม่ต้องคำนึงถึงเจตนา ซึ่งแตกต่างกับประมวลกฎหมายอาญาที่การกระทำความผิดทุกมาตราต้องมีเจตนาจึงจะเป็นความผิด

(2) ในเรื่องการลงโทษผู้พยายามกระทำผิด

การพยายามกระทำผิด คือ การลงมือกระทำผิดแล้วแต่กระทำไปไม่ตลอด หรือกระทำไปตลอดแล้วแต่การกระทำนั้นไม่บรรลุผล ตามหลักในประมวลกฎหมายอาญา จะลงโทษแก่ผู้พยายามกระทำผิดเพียงสองในสามส่วนของอัตราโทษที่กำหนดไว้ หรืออาจได้รับโทษเพียงกึ่งหนึ่ง หากการกระทำนั้นไม่สามารถบรรลุผลได้อย่างแน่แท้

แต่ตามกฎหมายศุลกากรบางมาตรา* ได้มีบทบัญญัติยกเว้นหลักการลงโทษผู้พยายามกระทำผิด โดยให้ผู้พยายามกระทำผิดต้องรับโทษเช่นเดียวกับผู้กระทำผิดสำเร็จ เนื่องจากเป็นความผิดในทางภาษีอากร ถือได้ว่าเป็นลักษณะความผิดที่ร้ายแรงกระทบกระเทือนถึงความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ และเป็นการเอาผิดเอาเปรียบบุคคลอื่นในสังคม

(3) ในเรื่องการลงโทษผู้สนับสนุนการกระทำผิด

หลักทั่วไปในประมวลกฎหมายอาญา ได้กำหนดโทษมากน้อยลดหลั่นกันในระดับตัวการ ผู้ใช้ ผู้โฆษณา และผู้สนับสนุนการกระทำผิด ถ้าผู้กระทำเป็นเพียงผู้สนับสนุนมิใช่ตัวการ ก็ต้องระวางโทษเพียงสองในสามส่วนของโทษที่ตัวการพึงได้รับ

แต่ตามกฎหมายศุลกากร ได้มีบทบัญญัติยกเว้นหลักทั่วไปเกี่ยวกับการลงโทษผู้สนับสนุนเช่นกัน โดยให้ผู้สนับสนุนต้องรับโทษเท่าตัวการ เช่นมาตรา 27, 29, 31, 32, 74, 99 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 โดยกฎหมายศุลกากรได้บัญญัติถึงลักษณะแห่งการกระทำที่เกี่ยวข้อง และอยู่ในข่ายการเป็นผู้สนับสนุนไว้ในตัวบทบัญญัติแห่งความผิดนั้นโดยตรง หากข้อเท็จจริงปรากฏเข้าองค์ประกอบแห่งกระทำที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิดแล้ว บุคคลนั้นก็

* เช่นมาตรา 72 พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469

ต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้น*

1.4.2 ในด้านวิธีสบัญญัติ

ในด้านวิธีสบัญญัติ หรือวิธีการพิจารณาความผิดและการลงโทษตามกฎหมาย ศุลกากร มีลักษณะแตกต่างกับกฎหมายอาญา โดยกฎหมายศุลกากรต้องการความรวดเร็วในการพิจารณาความผิด เพื่อให้มาตรการการลงโทษมีประสิทธิภาพ สามารถระงับและป้องกันการกระทำผิดซ้ำอีก และโดยเฉพาะเป็นมาตรการทางเศรษฐกิจที่จะต้องการความรวดเร็วเป็นการป้องปรามผู้กระทำความผิดมากกว่าการลงโทษที่เด็ดขาดรุนแรงเช่นกฎหมายอาญา โดยกฎหมายกำหนดวิธีการระงับคดี เปรียบเทียบในชั้นกรมศุลกากรได้ ดังนั้น วิธีการพิจารณาความผิดและการลงโทษของกฎหมายศุลกากรแตกต่างกับกฎหมายอาญาดังนี้

(1) ในเรื่องหน้าที่นำสืบ

หน้าที่นำสืบเกี่ยวกับการชำระค่าภาษีนั้น พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 มาตรา 100 บัญญัติไว้ว่า "ในการฟ้องคดีอันเนื่องด้วยของซึ่งต้องยึดเพราะไม่เสียภาษี" หรือ ฟังรับโดยประการอื่นก็ดี หรือเพื่อยึดเอาค่าปรับตามพระราชบัญญัตินี้ก็ดี ถ้ามีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นว่า ค่าภาษีสำหรับของนั้น ๆ ได้ส่งชำระถูกต้องแล้วหรือหาไม่ หรือว่าของนั้น ๆ ได้นำเข้ามาได้ขนขึ้นจากเรือ ได้ส่งออก ได้บรรทุกลงเรือ ได้ย้ายขนไป ได้เก็บ ได้ขาย หรือได้จัดการอย่างอื่นโดยชอบด้วยกฎหมายหรือหาไม่ไซ้ ท่านว่าหน้าที่พิสูจน์ตกอยู่แก่จำเลยทุกคดีไป"

โดยหลักทั่วไปแล้ว การอ้างพยานหลักฐานสนับสนุนคำฟ้องให้เจ้าหน้าที่นำสืบตกแก่ผู้กล่าวอ้าง คือ โจทก์ แต่ในกฎหมายศุลกากรคดีที่เกี่ยวกับการลักลอบ หรือหลีกเลี่ยงอากรโดยเจตนาจะจ้อภาษี กฎหมายกำหนดให้หน้าที่นำสืบตกแก่จำเลย เนื่องจากคดีศุลกากรบางคดีไม่ได้จับผู้กระทำความผิดได้คาหนังกาเขา อาจตรวจพบของกลางระหว่างทาง หรือซุกซ่อนตามสถานที่ต่าง ๆ ฉะนั้นหากจำเลยต่อสู้ว่า จำเลยชื่อของนั้นในราชอาณาจักร ศาลจะได้นำมาตรา 100

* มาตรา 99 ฐานสำแดงเท็จ บัญญัติว่า "ผู้ใดกระทำหรือจัดหรือยอมให้ผู้อื่นกระทำหรือยื่น หรือจัดให้ผู้อื่นยื่น ซึ่งใบขนสินค้า... เป็นความเท็จก็ดี เป็นความบริบูรณ์ก็ดี... ท่านว่า ผู้นั้นมีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าหมื่นบาทหรือจำคุกไม่เกินหกเดือน"

มาใช้บังคับ แต่ถ้าข้อเท็จจริงได้ความว่า ของกลางเป็นของต่างประเทศที่ต้องเสียภาษีแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของเจ้าเลยจะต้องพิสูจน์ว่าของกลางดังกล่าวได้เสียภาษีถูกต้องแล้ว นอกจากนั้นแล้วกฎหมายศุลกากรยังได้บัญญัติข้อสันนิษฐานที่เป็นคุณแก่ศุลกากรไว้ เช่นในมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 12) พ.ศ.2497 ที่บัญญัติว่า "ถ้าปรากฏผู้ใดมีสิ่งซึ่งต้องห้าม หรือสิ่งซึ่งมีเหตุอันสมควรสงสัยว่าเป็นสิ่งที่จะต้องกักต หรือเป็นสิ่งลักลอบหนีศุลกากรไว้ในครอบครอง ให้อธิบดีพนักงานศุลกากรผู้ได้รับแต่งตั้งเป็นพิเศษจากอธิบดี พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ มีอำนาจบันทึกข้อเท็จจริงที่ตนได้พบเห็น บันทึกนี้ถ้าเสนอต่อศาลเมื่อมีการดำเนินคดี ให้อธิบดีสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นความจริงที่จัดแจ้งไว้ในบันทึกนั้น และผู้นั้นได้นำสิ่งของนั้นเข้ามาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือนำเข้ามาโดยลักลอบหนีศุลกากร แล้วแต่กรณี เว้นแต่จะพิสูจน์ได้เป็นอย่างอื่น"

ข้อสันนิษฐานนี้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดีศุลกากร แม้จะเป็นคนละเรื่องกับหน้าที่สืบตามมาตรา 100 ก็ตาม เพราะหลักทั่วไปในกฎหมายเกี่ยวกับพยานหลักฐานมีว่า ถ้าข้อสันนิษฐานในกฎหมายเป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นพิสูจน์แต่เพียงว่า ตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว

(2) ในการกำหนดโทษปรับและการกักขังแทนค่าปรับ

ตามมาตรา 31 แห่งประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติว่า "ในกรณีที่ศาลจะพิจารณาให้ปรับผู้กระทำความผิดอันเดียวกัน ให้อศาลลงโทษปรับเรียงมาตรารายตัวบุคคล"

หลักการนี้ ประมวลกฎหมายอาญาได้กำหนดสำหรับผู้กระทำความผิดอาญา ในกรณีที่ความผิดฐานใด กฎหมายได้ระวางโทษปรับไว้และข้อเท็จจริงได้ความว่า ในการกระทำความผิดครั้งเดียวกันนั้นมีส่วนร่วมกระทำความผิด (ในฐานะตัวการ) หลายคน ก็ให้ศาลพิพากษาลงโทษปรับจำเลยแต่ละคนไปไม่เกินอัตราที่ระบุไว้ ซึ่งจำเลยแต่ละคนต้องรับผิดชอบชำระเต็มจำนวนค่าปรับที่ศาลได้กำหนดไว้ อันเป็นการปรับเรียงตัวบุคคลผู้กระทำความผิด แต่ในเรื่องกำหนดโทษปรับตามกฎหมายศุลกากรในมาตรา 27 ได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะว่า "สำหรับความผิดครั้งหนึ่ง ๆ ให้อปรับเป็นเงินสี่เท่าราคาของซึ่งได้รวมค่าอากรด้วยแล้ว ฯลฯ" ซึ่งแตกต่างไปจากหลักการกำหนดโทษปรับตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 31 ซึ่งต้องถือตามบทบัญญัติที่มีลักษณะพิเศษโดยเฉพาะ ผลก็คือ ศาลจะปรับจำเลยรวมกันหรือแยกเป็นรายตัวก็ได้ สำหรับความผิดครั้งหนึ่งๆ (ในกรรมเดียว) แต่ที่สำคัญก็คือ ค่าปรับทั้งหมดรวมกันต้องไม่เกินจำนวนสี่เท่าราคาของรวมค่าอากร และรวมไปถึงการแบ่งโทษกักขังแทนค่าปรับอีกด้วย

(3) เรื่องความรับผิดชอบค่าปรับ การรับโทษแทนกัน

โดยปกติ โทษทางอาญาจะใช้ลงโทษแก่บุคคลที่กระทำผิดโดยตรงเท่านั้น ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 2 แห่งประมวลกฎหมายอาญาว่า "บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะกระทำนั้น บัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย"

ในกฎหมายศุลกากรนั้น ได้กำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้ 3 สถานด้วยกัน คือ จำคุก ปรับ และริบทรัพย์สิน แต่โทษปรับตามกฎหมายศุลกากรนั้น มีลักษณะแตกต่างไปจากหลักการรับโทษในทางอาญาตามมาตรา 2 กล่าวคือ มิได้จำกัดเฉพาะแต่บุคคลผู้กระทำความผิดโดยตรงเท่านั้น บุคคลอื่นๆ แม้มิได้เป็นผู้ลงมือกระทำความผิดหรือมีส่วนร่วมรู้เห็นในการกระทำความผิด ก็อาจต้องรับผิดชอบชำระค่าปรับได้ แต่บุคคลอื่นจะต้องเป็นผู้ที่กฎหมายได้ระบุฐานะไว้แน่ชัด โดยพิจารณาถึงความเป็นผู้มีส่วนได้เสียในกิจการนั้นๆ เช่น ให้บุคคลที่อยู่ในฐานะตัวการ ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบเรื่องค่าปรับของตัวแทนด้วย ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2482 บัญญัติว่า

"ในกรณีที่ตัวแทนถูกศาลพิพากษาให้ปรับเพราะได้กระทำการใด ๆ ที่เป็นความผิดฐานหาหรือยื่นคำสาแดง หรือบันทึกเรื่องราวหรือเอกสารซึ่งเป็นความเท็จหรือเป็นความไม่บริสุทธิ์หรือเป็นความชักพาให้ผิดหลงในรายการใดๆ หรือฐานหลีกเลี่ยง หรือพยายามหลีกเลี่ยงด้วยประการใดๆ บรรดาการเสียอากรตามจำนวนที่ควรต้องเสีย หรือการกักตุนหรือการห้าม นั้น ตัวการจะต้องรับผิดชอบทางแพ่งใช้ค่าปรับนั้น โดยมีพักต้องค้ำประกันว่า ตัวแทนจะสามารถชำระค่าปรับนั้นได้หรือไม่ หรือมีพักต้องค้ำประกันว่า ตัวแทนได้ถูกจำแทนค่าปรับแล้วหรือไม่"

นอกจากนั้น กฎหมายยังให้เจ้าของเรือต้องร่วมรับผิดชอบในการใช้เบี้ยปรับ ซึ่งได้ลงโทษนายเรือ หรือให้เจ้าของเรือหรือเจ้าสำนักใด ๆ จะต้องรับผิดชอบใช้ค่าปรับ ซึ่งได้ลงโทษปรับตัวแทนหรือผู้ปกครองนั้น ๆ ด้วย ตามมาตรา 105 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 ที่บัญญัติว่า

"เจ้าของเรือจะต้องรับผิดชอบทางแพ่งในการใช้เบี้ยปรับ ซึ่งได้ลงโทษปรับนายเรือสำหรับความผิดใด ๆ อันเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัตินี้ และโดยตนเองเดียวกัน เจ้าของเรือหรือเจ้าสำนักใด ๆ จะต้องรับผิดชอบใช้ค่าปรับซึ่งได้ลงโทษปรับตัวแทนหรือผู้ปกครองที่นั้น ๆ ซึ่งกระทำการแทนตนหรือควบคุมดูแลผลประโยชน์ของตนนั้น"

ตามบทบัญญัติทั้งสองมาตราข้างต้นนั้น แม้จะได้ลงโทษทางอาญา ปรับจำเลยแล้ว และถึงแม้จำเลยจะยอมให้กักขังแทนค่าปรับ ซึ่งน่าจะสิ้นสุดกันเพียงนั้น แต่กฎหมายศาลการได้บัญญัติให้เจ้าของเรือ เจ้าของหรือเจ้าสำนักใด ๆ ตลอดจนตัวการ ต้องรับผิดชอบในการใช้เบี้ยปรับอีกด้วย

(4) ในเรื่องการระงับคดี

ในการพิจารณาคดีอาญา โดยปกติจะเป็นอำนาจของศาล ซึ่งเป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ทางตุลาการ (JUDICIAL FUNCTION) แต่บทบาทในการดำเนินคดีทางตุลาการกลับเป็นอำนาจหน้าที่ของฝ่ายบริหาร (ADMINISTRATIVE FUNCTION) โดยพระราชบัญญัติศาลการ พ.ศ. 2469 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่เช่นนี้ไว้ในมาตรา 102 และมาตรา 102 ทวิ ให้อธิบดีและคณะกรรมการซึ่งประกอบไปด้วยผู้แทนกรมตุลาการ ผู้แทนกระทรวงการคลัง และผู้แทนกรมตำรวจ เป็นผู้ใช้อำนาจในการเปรียบเทียบคดีตุลาการได้ในทุกความผิดทางตุลาการ การให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจในการเปรียบเทียบคดีดังกล่าว เท่ากับเป็นการให้ฝ่ายบริหารใช้อำนาจหน้าที่ทางตุลาการ แต่เป็นการใช้อำนาจกึ่งตุลาการ (QUASI-JUDICIAL FUNCTION) เพราะการเปรียบเทียบคดีจะมีผลบังคับก็ต่อเมื่อผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดได้ยินยอมด้วยในการเปรียบเทียบนั้น แต่การเปรียบเทียบคดีทางตุลาการเกือบทั้งหมดจะสิ้นสุดลงด้วย การเปรียบเทียบระงับคดีในชั้นตุลาการ

(5) ในเรื่องการริบทรัพย์สิน

การริบทรัพย์สินตามกฎหมายตุลาการเป็นบทบังคับศาลที่ไม่สามารถใช้อดุลพิจารณาได้ จึงมีลักษณะที่แตกต่างกับหลักทั่วไปในการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งหลักเกณฑ์และรายละเอียดที่จะกล่าวได้ส่วนต่อไป

ดังนั้นในส่วนนี้ความแตกต่างของกฎหมายทั้งสอง สรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะกฎหมาย โดยกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชนทางปกครอง ส่วนกฎหมายตุลาการเป็นกฎหมายมหาชนทางเศรษฐกิจ

2. วัตถุประสงค์ในการลงโทษของกฎหมาย โดยกฎหมายอาญามุ่งที่จะคุ้มครองป้องกันบุคคลและทรัพย์สิน ในอันที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม ด้วยมาตรการลงโทษที่เป็น การแก้แค้นทดแทนความผิดที่ได้กระทำ ส่วนกฎหมายตุลาการเป็นกฎหมายทางภาษีอากร ที่รัฐใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ และลักษณะการลงโทษเป็นการแก้ไขป้องกันมิ

ให้มีการกระทำความผิดอีก รวมทั้งสร้างความเป็นธรรมในการเสียภาษีแก่ประชาชนโดยทั่วไป

3. ความรับผิดตามกฎหมาย โดยความรับผิดตามกฎหมายอาญาเป็นความผิดในตัวเอง (MALA IN SE) ส่วนความรับผิดตามกฎหมายศุลกากรเป็นความผิดที่เกิดจากข้อห้าม (MALA PROHIBITA)

4. ลักษณะความผิดและโทษตามกฎหมาย โดยกฎหมายกำหนดด้านสาระบัญญัติและวิธีบัญญัติของกฎหมายอาญากับกฎหมายศุลกากรแตกต่างกัน ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

(ก) ในด้านสาระบัญญัติของกฎหมาย

- (1) เรื่องเจตนาในการกระทำความผิด
- (2) เรื่องการลงโทษผู้พยายามกระทำความผิด
- (3) เรื่องการลงโทษผู้สนับสนุนการกระทำความผิด

(ข) ในด้านวิธีบัญญัติ

- (1) เรื่องหน้าที่นาสืบ
- (2) เรื่องการกำหนดโทษปรับและกักขังแทนค่าปรับ
- (3) เรื่องความรับผิดในค่าปรับ ในการรับโทษแทนกัน
- (4) เรื่องการระงับคดี
- (5) เรื่องการริบทรัพย์

ส่วนที่ 2 แนวความคิดในการริบทรัพย์สิน

2.1 แนวความคิดทั่วไปในการริบทรัพย์สิน

2.1.1 ความเป็นมาของการริบทรัพย์สิน

การริบทรัพย์สินเป็นโทษทางอาญาตามกฎหมายประเภทหนึ่ง ตามหลักฐานที่พบ แนวความคิดในเรื่องการริบทรัพย์มีตั้งแต่สมัยโบราณ ในกฎหมายสิบสองโต๊ะที่บัญญัติไว้ตอนหนึ่งว่า "ถ้าสัตว์สี่เท้า (QUADRUPED) ก่อความเสียหายแก่ใครเจ้าของสัตว์นั้นต้องให้ (TENDER) ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย หากผู้เสียหายไม่รับเอาค่าเสียหายเพื่อทดแทนความเสียหายแก่ผู้เสียหาย เจ้าของสัตว์จำต้องสละสัตว์ ซึ่งก่อความเสียหายนั้นแก่ผู้เสียหาย"¹³

สำหรับหลักการริบทรัพย์ในปัจจุบันได้พัฒนามาจากแนวความคิดทางประมวลกฎหมายอาญาของเยอรมัน ค.ศ. 1871 มาตรา 40 ที่ว่า "วัตถุที่เป็นผลมาจากการกระทำผิดอาญาอุกฉกรรจ์ โดยเจตนา (DELIBERATE FELONY) หรือความผิดอาญาที่ไม่รุนแรง (MISDEMEANOR) หรือถูกใช้หรือจงใจที่จะใช้ในการกระทำผิดอาญาอุกฉกรรจ์ โดยเจตนาหรือความผิดอาญาไม่รุนแรง อาจจะถูกยึดได้ ถ้าวัตถุนั้นเป็นของตัวการผู้กระทำความผิด หรือผู้สนับสนุน"¹⁴

สำหรับการริบทรัพย์สินของประเทศไทยมีมาตั้งแต่สมัยโบราณเช่นกัน โดยได้บัญญัติไว้ในกฎหมายต่าง ๆ เช่น กฎหมายอาญาหลวง กฎหมายลักษณะโจร กฎหมายลักษณะอาญาหลวง กฎหมายลักษณะออกศึก ซึ่งกฎหมายดังกล่าวกำหนดให้ริบทรัพย์สินทั้งหมดของผู้กระทำความผิดให้ตกเป็นของรัฐทั้งสิ้น ซึ่งถือว่าเป็นการลงโทษทางอาญาอย่างรุนแรง

¹³ มานิต สิทธิผล, ปัญหาทางกฎหมายในการยึดและริบของกลางในคดีป่าไม้
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532, หน้า 22

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 23

2.1.2 ความมุ่งหมายของการลงโทษริบทรัพย์สิน

อาชญากรรมประเภทที่กระทำโดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญนี้ นักอาชญาวิทยายุคใหม่มีความเห็นต้องกันว่า การนำมาตรการลงโทษริบทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด และผู้เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอย่างเด็ดขาด และกว้างขวาง จะช่วยให้สามารถยับยั้ง และปราบปรามการกระทำความผิดได้ผลดีกว่าการลงโทษโดยวิธีจำกัดสิทธิเสรีภาพหรือทำให้ได้รับทุกข์ทรมาน หรือการประจานตำหนิติเตียนต่อสาธารณชน เพราะการริบทรัพย์สินเป็นการตัดโอกาสไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์ทรัพย์สิน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการกระทำความผิด อันจะเป็นการป้องกัน (PREVENTION THEORY) สังคมตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกัน

การลงโทษริบทรัพย์สินจึงมีความมุ่งหมายที่สำคัญ 2 ประการ คือ

ก. การริบทรัพย์สินเป็นการลงโทษ (PUNITIVE) เมื่อความมุ่งหมายของการริบทรัพย์สินเป็นการลงโทษแล้ว ก็จะต้องคำนึงถึงหลักความรับผิดชอบของบุคคลในทางอาญาที่ว่า "บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาต่อเมื่อ ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้" แม้ว่าโทษริบทรัพย์สินจะอยู่ในอันดับต่ำกว่าโทษอย่างอื่นก็ตาม เมื่อเป็นโทษทางอาญาแล้ว ก็จะต้องใช้โทษนั้น เฉพาะแก่ผู้ที่ได้กระทำความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น จะใช้โทษทางอาญากับผู้ที่ไม่ได้กระทำความผิดย่อมไม่ได้ ฉะนั้นในแนวทางมุ่งหมายของการริบทรัพย์สินในกรณีที่เป็นโทษ เช่นนี้จึงต้องมีกฎหมายห้ามมิให้ทำอะไร ถ้าทำขึ้นมาแล้วก็ย่อมมีความผิด บรรดาทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด หรือจะใช้ในการกระทำความผิดดังกล่าว จึงเป็นทรัพย์สินที่ต้องถูกริบตามบทบัญญัติของกฎหมาย

ข. การริบทรัพย์สินเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย ความมุ่งหมายในการกำหนดโทษริบทรัพย์สินตามแนวความคิดนี้ก็เพื่อเป็นการป้องกัน (PREVENTIVE) กล่าวคือ การริบทรัพย์สินอาจจะทำเพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลจากการกระทำผิดของตน โดยริบสิ่งที่ได้มาในการกระทำความผิด ซึ่งมีลักษณะเป็นการลงโทษ หรืออาจริบทรัพย์สินที่บุคคลมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด วิธีการเช่นนี้มีลักษณะเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย เพราะยังไม่มีมีการกระทำผิดเกิดขึ้น

2.1.3 การริบทรัพย์สินเป็นโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย

โดยลักษณะของการริบทรัพย์สินแล้ว อาจเป็นทั้งโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย แต่ผลของการเป็นและวิธีการที่เป็นมีความแตกต่างกัน ซึ่งอาจจะสรุปความแตกต่างของโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัยได้ดังนี้

ข้อแตกต่างในทางทฤษฎี

การลงโทษ

(1) เป็นผลสืบเนื่องมาจากการประพฤติฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ลักษณะของการลงโทษเป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความทุกข์ยาก

(2) มีหลักในการลงโทษให้ได้ส่วนสัดกับความร้ายแรงแห่งความผิด หรือ คือมองย้อนไปหาอดีต การที่ศาลลงโทษหนักเบาประการใดต้องมองย้อนไปในอดีตดูการกระทำ ผลของการกระทำ ความเสียหาย ความเคียดแค้น

(3) การลงโทษย่อมทำให้ผู้ถูกลงโทษเสียเกียรติ ล้าบากทางกาย ใจ และทรัพย์สิน

(4) กำหนดไว้ต่าง ๆ กัน เช่น ประหารชีวิต จำคุก ปรับ ซึ่งโทษเหล่านี้ศาลย่อมนำมาใช้ทดแทนกันได้ เมื่อเห็นว่าไม่ควรประหารชีวิตก็ให้จำคุกแทนก็ได้ หรือไม่ควรจำคุกก็ใช้ปรับแทน เป็นต้น

วิธีการเพื่อความปลอดภัย

(1) มีความมุ่งหมายเพื่อความปลอดภัยของสังคม

(2) วิธีการเพื่อความปลอดภัยถือว่าความผิดที่เกิดขึ้นเป็นเสมือนหนึ่งสัญญาณของอันตราย จึงวางกำหนดวิธีป้องกันสังคมคือ มองไปข้างหน้าหาอนาคต ศาลจะใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยอย่างไร เพียงใด ต้องคำนึงถึงกาลข้างหน้าเพื่อความปลอดภัยของชุมชน

(3) วิธีการเพื่อความปลอดภัย ไม่ทำให้ผู้ถูกใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยเสียเกียรติ หรือมีมล้าบากทางกาย ใจ

(4) ในกรณีใดกฎหมายกำหนดให้ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยอย่างใด ก็ต้องเป็นไปตามเหตุผลของวิธีนั้น จะใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยอย่างอื่นมาแทนหาได้ไม่

ข้อแตกต่างในทางปฏิบัติ

การลงโทษ

- (1) การกระทำที่ต้องถูกลงโทษ ต้องมีกฎหมายในขณะกระทำ ความผิดที่บัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด
- (2) โทษที่จะลงแก่ผู้ที่กระทำความผิดจะต้องเป็นกฎหมาย ในขณะกระทำความผิดกำหนดไว้ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติในภายหลังลงโทษเบากว่า
- (3) โทษนั้นเมื่อศาลพิพากษาถึงที่สุดจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขไม่ได้ เว้นแต่จะมีการพระราชทานอภัยโทษหรือมีกฎหมายนิรโทษกรรมในภายหลัง ซึ่งก็ต้องเป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมาย

วิธีการเพื่อความปลอดภัย

- (1) วิธีการเพื่อความปลอดภัย ไม่จำเป็นว่าขณะที่กระทำความผิดจะมีกฎหมายกำหนดวิธีเพื่อความปลอดภัยไว้หรือไม่ แต่ถ้าหากในเวลาศาลพิพากษา ได้มีวิธีการเพื่อความปลอดภัยแล้ว ศาลก็จะสามารถใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้นได้ ถึงแม้ขณะที่กระทำความผิดไม่มีกฎหมายกำหนดวิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้นไว้
- (2) วิธีเพื่อความปลอดภัย ต้องใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยตามที่บัญญัติในขณะศาลพิพากษา
- (3) วิธีการเพื่อความปลอดภัย เปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกได้

อย่างไรก็ดี โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัยนั้น มีข้อที่คล้ายคลึงกันอยู่ บางประการ ได้แก่

- (1) โทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัยมีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกันคือ เพื่อปราบปรามการกระทำความผิด ผลที่ได้รับจากการใช้วิธีหนึ่งมีสภาพอย่างเดียวกัน โดยทั่วไปวิธีทั้งสองเป็นเรื่องตัดทอนหรือจำกัดเสรีภาพ จะกระทบกระเทือนต่อทรัพย์สินบ้าง ก็เป็นช้อยกเว้น
- (2) โทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัย นำมาใช้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งก็ได้ เมื่อประพตติฝ่าฝืนกฎหมายอาญา สุภาชิตกฎหมายที่ว่า "ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด จะถือว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดไม่ได้ และอาญาต้องเป็นอาญาที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย"

2.1.4 ระบบการริบทรัพย์สิน

เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ของการลงโทษริบทรัพย์เป็นหลัก สามารถแบ่งระบบการริบทรัพย์สินของประเทศต่าง ๆ ออกเป็น 3 ระบบ คือ

(1) ระบบที่ถือว่าการริบทรัพย์สินเป็นมาตรการลงโทษเช่น ประมวลกฎหมายอาญาของ ญี่ปุ่น สาธารณรัฐประชาชนจีน โปแลนด์ ฝรั่งเศส ฟิลิปปินส์ และประเทศไทย

(2) ระบบที่ถือว่าการริบทรัพย์เป็นมาตรการป้องกันสังคม หรือ วิธีการเพื่อการปลอดภัย (MEASURE OF SAFETY) เช่น ประมวลกฎหมายอาญาของอิตาลี สวิต และสเปน

(3) ระบบผสม กล่าวคือ ต้องดูประเภทของการกระทำความผิด การริบทรัพย์สินในบางเรื่องเป็นโทษ ในบางเรื่องเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย เช่น สหรัฐอเมริกาและเยอรมันตะวันตก

2.2 แนวความคิดในการริบทรัพย์สินของต่างประเทศ

การศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการริบทรัพย์สิน จะต้องศึกษาหลักเกณฑ์และความคิดของกฎหมายต่างประเทศ เพื่อสร้างความเข้าใจ และนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายของประเทศไทยต่อไป ดังได้กล่าวมาแล้ว ระบบการริบทรัพย์สินในประเทศต่าง ๆ มีถึง 3 ระบบ ทำให้เห็นถึงความแตกต่างในทางความคิด และในที่นี้ จะนำกฎหมายของสหรัฐอเมริกาและสหพันธรัฐ-สาธารณรัฐเยอรมันมาศึกษาเปรียบเทียบ เพราะประเทศทั้งสองได้มีการศึกษาและพัฒนาแนวความคิดในการริบทรัพย์สินไว้มาก และเรื่องนี้ ท่านชยวัฒน์ วงศ์วัฒนาสันต์* ท่านได้เขียนบทความไว้ในวารสารกฎหมายได้นำเสนอ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนจึงขอสรุปสาระสำคัญดังนี้

2.2.1 กฎหมายริบทรัพย์สินของสหรัฐอเมริกา

ตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา** มีการแบ่งแนวความคิดในการริบทรัพย์สินออกเป็น 2 ประเภท คือ การริบทรัพย์สินทางแพ่ง (CIVIL FORFEITURE) และ การริบทรัพย์สินทางอาญา (CRIMINAL FORFEITURE)

(ก) การริบทรัพย์สินทางแพ่ง (CIVIL FORFEITURE)

การริบทรัพย์สินทางแพ่งเป็นกระบวนการพิเศษต่างหากจากคดีอาญา ที่ศาลถือทรัพย์สินที่ถูกริบเป็นสำคัญ โดยไม่ได้ดูที่ตัวผู้กระทำความผิด เมื่อมีการใช้ทรัพย์สินนั้นในการกระทำความผิด แม้เจ้าของทรัพย์สินจะเป็นผู้ใช้ทรัพย์สินนั้นหรือไม่ก็ตาม ทรัพย์สินอาจถูกริบโดยคำสั่งศาล เว้นแต่เจ้าของทรัพย์สินสามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนได้

ฉะนั้นการริบทรัพย์สินทางแพ่ง จึงมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

* เรื่องโทษริบทรัพย์สิน วารสารกฎหมาย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 12 (กรกฎาคม 2531)

** ได้แก่ COMPREHENSIVE FORFEITURE ACT. 1984

(1) การริบทรัพย์ทางแพ่งเป็นการดำเนินคดีแพ่ง การฟ้องคดีจะต้องฟ้องยังศาลที่ทรัพย์นั้นตั้งอยู่ และเป็นการฟ้องตัวทรัพย์สินนั้นเป็นจำเลยในคดีโดยตรง จึงไม่ต้องคำนึงว่าจะได้ตัวผู้กระทำความผิดหรือมีตัวผู้กระทำความผิดในคดีนั้นมาด้วยหรือไม่

(2) วิธีพิจารณาการรับฟังพยานหลักฐาน ถือเป็นหลักการซึ่งนำหนักพยาน (PRE-PONDERANCE OF THE EVIDENCE) ซึ่งต่างกับคดีอาญาที่จะต้องพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัย (BEYOND REASONABLE DOUBT)

(3) ถือว่าตัวทรัพย์สินนั้นเองเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย ทรัพย์สินนั้นจึงมีมลทินมาตั้งแต่มีการกระทำความผิด และการริบทรัพย์นี้มีผลทำให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของรัฐ มาตั้งแต่กระทำความผิด การโอนทรัพย์สินกันต่อ ๆ มาในภายหลังไม่เป็นเหตุอ้างให้หลุดพ้นจากการริบ และผู้โอนจะอ้างว่าตนรับมาโดยสุจริตไม่ได้ 15

(4) การริบทรัพย์ทางแพ่งของบุคคลที่สาม ถึงแม้ว่าการริบทรัพย์ทางแพ่งตามหลักกฎหมายของสหรัฐอเมริกา จะยึดถือหลักเกณฑ์ตามคดีแพ่งเป็นสำคัญก็ตาม แต่เมื่อตามสภาพที่แท้จริงของคดีเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดอาญา ดังนั้นการนำกฎหมายมาใช้บังคับเกี่ยวกับเรื่องการริบทรัพย์ทางแพ่งนี้จึงมีปัญหาทางทฤษฎี หรือหลักเกณฑ์ทางอาญาสอดแทรกอยู่ด้วย ซึ่งศาลสูงของสหรัฐอเมริกาได้วินิจฉัยไว้ในปี ค.ศ. 1886 และ 1965 ได้วางหลักไว้ว่า

"หลักรัฐธรรมนูญในทางอาญาเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่ได้มาจากผู้กระทำความผิดเอง (COMPULSORY SELF-INCRIMINATION) และหลักพยานหลักฐานที่ได้มาโดยการค้น และการยึดโดยมิชอบ (UNREASONABLE SEARCHES AND SEIZURES) ต้องนำมาใช้ในคดีริบทรัพย์ทางแพ่งด้วย"

ส่วนปัญหาที่ว่าบุคคลที่สามซึ่งมิใช่ผู้กระทำความผิด หรือมิใช่เป็นผู้สนับสนุน หรือตัวการร่วมด้วยนั้น ศาลสูงของสหรัฐอเมริกาได้วางหลักไว้ว่า 16

15 ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนาสานต์, "โทษริบทรัพย์", วารสารกฎหมาย, ปีที่ 12
กรกฎาคม 2531: หน้า 89

16 เรื่องเดียวกัน, หน้า 89 [อ้างถึงในคดี CALERO-TOLEDO V. PEARSON YACHT LEASING CO., 416 U.S.663 (1974)]

"ความสุจริตของเจ้าของไม่เป็นข้ออ้างมาให้ริบมาแต่เดิม การริบเรือที่ชนชาวเสฟติด มีผลเป็นการป้องกันการกระทำผิดครั้งต่อไป เป็นการลงโทษเพื่อให้เสียหายทางเศรษฐกิจ เพื่อไม่ให้ได้รับประโยชน์จากการทำผิด ซึ่งเมื่อมีกฎหมายเช่นนี้แล้ว เจ้าของเรือจะต้องมีหน้าที่ระมัดระวัง ในการทำให้เข้าเรือของตนไปใช้ในการทำผิด การริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามจึงไม่ขัดรัฐธรรมนูญ"

จากแนวของศาลสหรัฐในคดีนี้ ทำให้เห็นได้ว่า หากบุคคลที่สามซึ่งสุจริตได้กระทำการต่าง ๆ อันควรมีให้เกิดกระทำผิดแล้ว ก็อาจใช้เป็นข้ออ้างยกเว้นการริบทรัพย์สินได้ และปรากฏว่ากฎหมายสารบัญญัติในระยะหลัง จึงได้ระบุเรื่องการมิได้รู้เห็นเป็นใจ หรือการไม่มีส่วนในการกระทำผิด (INNOCENT PERSON) เป็นเงื่อนไขในการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามไว้ชัดเจนขึ้น

(5) การให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร มีอำนาจยึดทรัพย์สินก่อนการริบ (ADMINISTRATIVE FORFEITURE PROCEEDING) ทั้งนี้ เพื่อให้มาตรการริบทรัพย์สินสัมฤทธิ์ผลอย่างแท้จริง และป้องกันการโยกย้ายจากนายจ่ายโอน หรือนำพาทรัพย์สินนั้นไปหลบซ่อนเสียก่อน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดทรัพย์สินที่อาจริบได้ไว้ชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง ก่อนที่คดีจะสู่ชั้นตอนของศาลให้มีคำสั่งริบ

(6) การริบทรัพย์สินโดยมีคำพิพากษาของศาล (JUDICIAL FORFEITURE PROCEEDING) ในกรณีที่ไม่อยู่ในบังคับ หรือนอกเหนืออำนาจการยึดทรัพย์สินของเจ้าพนักงาน (ADMINISTRATIVE FORFEITURE PROCEEDING) ดังกล่าวข้างต้นในข้อ (5) เช่น ทรัพย์สินนั้นมีมูลค่าสูงเกินกว่า 100,000 ดอลลาร์ หรือกรณีมีผู้โต้แย้งการยึดทรัพย์สิน แต่ด้วยการเห็นว่าเป็นต้องริบก็จะต้องฟ้องคดีต่อศาลเพื่อให้พิพากษาสั่งริบทรัพย์สินนั้น¹

(ข) การริบทรัพย์สินทางอาญา (CRIMINAL FORFEITURE)

การริบทรัพย์สินทางอาญา เป็นการลงโทษทางอาญากับผู้กระทำความผิดด้วยการฟ้องตัวผู้กระทำความผิด มิใช่ฟ้องตัวทรัพย์สินอย่างการริบทรัพย์สินทางแพ่ง และทรัพย์สินที่จะริบทางอาญาต้องเป็นทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด และเฉพาะส่วนที่ได้ไปโดยการกระทำความผิดเท่านั้น

* เรื่องเดียวกัน, หน้า 90 (อ้างถึงใน 19 U.S.C. 1610)

การริบทรัพย์ทางอาญาตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา^{*} สามารถสรุป
สาระสำคัญได้ดังนี้

(1) การริบทรัพย์ทางอาญา ใช้ในการกระทำความผิดร้ายแรงบางประเภท (FELONY) เช่น การกระทำหรือการข่มขู่ที่ร้ายแรงเกี่ยวกับการฆ่า การลักพาตัว การพนัน การวางเพลิง การลักทรัพย์ การให้สินบน การลามกอนาจาร การค้ายาเสพติด การฉ้อโกงในการขายหลักทรัพย์ และความผิดเกี่ยวกับเงินตรา

(2) ทรัพย์สินที่อาจถูกริบ¹⁸ ได้แก่

- ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดที่เกิดขึ้นหรือได้มา (PROCEEDS) จากการกระทำความผิด ทั้งนี้เพราะเห็นว่าการพิสูจน์ "กาไร" ตามหลักกฎหมายเดิมนั้นกระทำได้ยาก

- ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดที่ได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำ หรืออำนวยความสะดวกแก่การกระทำความผิด

- ทรัพย์สินเกี่ยวกับธุรกิจยาเสพติด หรือกระบวนการณ์อื่นใด โดยครอบคลุมถึงบรรดาผลประโยชน์ และสิทธิไม่ว่ารูปแบบใด ๆ ที่บุคคลนั้นมีอยู่ หรือใช้กับกิจการนั้น จะต้องถูกริบทั้งหมด

(3) ต้องเป็นทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดเท่านั้นและจะต้องตกเป็นของรัฐตั้งแต่ขณะมีการกระทำความผิด โดยมีผลย้อนหลังตามหลัก RELATION BACK DOCTRINE จึงทำให้การโอนกันต่อ ๆ มาภายหลังจากที่มีการกระทำความผิดแล้วไม่มีผลในทางกฎหมาย คือ จะยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้เพื่อให้พ้นจากการถูกริบไม่ได้ ทั้งนี้ เว้นแต่กรณีที่ได้รับโอนเป็นผู้สุจริตรับโอนไว้ โดยมีค่าตอบแทน และขณะที่รับโอนไม่มีเหตุที่จะเชื่อว่าทรัพย์สินนั้นอยู่ในบังคับแห่งการต้องถูกริบ

* กฎหมายว่าด้วยองค์กรเกี่ยวกับอั้งยี่และการประพฤติมิชอบ (RACKETEER INFLUENCED AND CORRUPT ORGANIZATIONS) ย่อว่า RICO และกฎหมายยาเสพติดว่าด้วยธุรกิจอาชญากรรมต่อเนื่อง (CONTINUING CRIMINAL ENTERPRISE) ย่อว่า CCE

¹⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 90 (อ้างถึงใน 18 U.S.C.1963 SEC. 21 U.S.C.

(4) การคุ้มครองทรัพย์สินก่อนริบ เป็นมาตรการก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินนั้น จะไม่ถูกยกย้ายไปเสียก่อน มาตรการนี้ กำหนดให้ศาลออกคำสั่งห้าม (RESTRAINING ORDER) ชั่วคราวภายในกำหนดเวลา ตามคำขอของอัยการได้

(5) การขอทรัพย์สินที่ถูกริบคืน ตามกฎหมายของสหรัฐอเมริกา เปิดโอกาสให้ร้องขอทรัพย์สินที่ศาลสั่งริบนั้นคืนได้ หลังจากที่มีการดำเนินคดีอาญาเสร็จสิ้นแล้ว

ทรัพย์สินที่ริบไว้จะไม่ตัดอำนาจของอธิบดีอัยการที่จะส่งคืน ชดเชยราคา หรือประนีประนอม ยอมความ ทั้งนี้เพื่อป้องกันสิทธิของบุคคลที่สามที่สุจริต

2.2.2 กฎหมายริบทรัพย์สินของสาธารณรัฐเยอรมัน

แนวความคิดในการริบทรัพย์สินตามกฎหมายเยอรมัน* ได้แบ่งการริบทรัพย์สินเป็น 3 ประเภท คือ

(1) การริบทรัพย์สินที่เป็นมาตรการลงโทษ มีหลักที่ต้องพิจารณาประกอบ 3 ประการ คือ

(1.1) หลักเรื่องความผิด (SCHUIDPRINZIP)

การนำบุคคลใดมาลงโทษ ต้องเป็นเรื่องที่บุคคลผู้นั้นมีความผิดอย่างหนึ่งอย่างใด เนื่องจากเกียรติภูมิของมนุษย์จะต้องมีตามรัฐธรรมนูญ ดังนั้นการนำบุคคลใดมาลงโทษต้องเป็นเรื่องที่ผู้นั้นมีความผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง (GUILT OR BLAMEWORTHINESS) ในปี ค.ศ. 1951 ศาลยุติธรรมสหพันธ์พิพากษาว่า กฎหมายที่มีผลเป็นการริบทรัพย์สินบุคคลที่สุจริตขัดต่อรัฐธรรมนูญ เว้นแต่จะมีการใช้ค่าทดแทนสำหรับทรัพย์สินที่ริบ¹⁹ การริบทรัพย์สินอันเป็นโทษอาญาต้องเป็นอันระงับ ถ้าเจ้าของทรัพย์สินถึงแก่ความตาย วิกลจริต หรือโดยเหตุอื่นใด ที่จะมีการฟ้องให้ลงโทษอีกไม่ได้²⁰

* ประมวลกฎหมายอาญา ปี 1968 และ 1975

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 92 (อ้างถึงใน คำพิพากษาวันที่ 16 กรกฎาคม 1965, 20 BGHST 253)

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 92 (อ้างถึงใน ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน มาตรา 76a)

(1.2) หลักประกันสิทธิในทรัพย์สิน ในรัฐธรรมนูญเยอรมันไม่มีบทบัญญัติให้มีการริบทรัพย์สินโดยแจ้งชัด ทำให้สงสัยว่าจะเป็นการขัดกับหลักประกันสิทธิในทรัพย์สินตามรัฐธรรมนูญหรือไม่ เพราะเป็นการให้ตกเป็นของรัฐโดยไม่มีการจ่ายค่าทดแทน แต่ศาลยุติธรรมสหพันธ์เห็นว่า โทษริบทรัพย์สินอันเป็นผลมาจากการกระทำความคิดอาญาไม่ขัดต่อหลักดังกล่าว เพราะแม้แต่เสรีภาพของผู้ทำผิดยังอาจถูกจำกัดตัดทอนได้ สิทธิในทรัพย์สินซึ่งเป็นเรื่องสำคัญน้อยกว่าจึงย่อมสามารถจำกัดตัดทอนได้เช่นกัน ตามหลักสิ่งที่ใหญ่กว่าย่อมรวมสิ่งที่เล็กกว่า (THE GREATER INCLUDES THE LESSER)²¹

(1.3) หลักเรื่องสัดส่วนของโทษ กรณีเป็นเรื่องคู่กับหลักเรื่องความผิด โดยโทษที่จะลงจะต้องได้สัดส่วนกับความผิดที่กระทำไป ถ้ากฎหมายกำหนดโทษริบทรัพย์สินรุนแรงเกินสัดส่วน ศาลยุติธรรมสหพันธ์เห็นว่า เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ²² และตามมาตรา 74b แห่งประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันกำหนดว่า ในกรณีที่โทษริบทรัพย์สินอยู่ในดุลพินิจของศาล ศาลจะลงโทษริบทรัพย์สินรุนแรงเกินสัดส่วนของความผิดไม่ได้ ศาลเยอรมันเคยวินิจฉัยว่า การริบรณงค์เพราะขับซึ่งรณงค์โดยไม่มีใบอนุญาตย่อมเป็นการไม่ชอบ หรือจะริบรณงค์เพราะนำเข้ามาหรือเพียง 600 ม้วน หรือเหล้าบรันดีเพียง 1 ขวด ย่อมกระทำไม่ได้²³ เพื่อมิให้โทษริบทรัพย์สินในบางกรณีรุนแรงเกินควร มาตรา 74 ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันจึงกำหนดให้มีการริบไว้ชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง หรือริบเพียงบางส่วนก็ได้

(2) การริบทรัพย์สินที่เป็นมาตรการเสมือนลงโทษ (ริบทรัพย์สินบุคคลที่สาม)

การริบทรัพย์สินที่เสมือนลงโทษ มักเกิดในกรณีที่บุคคลที่สามที่มีได้เป็นตัวการ หรือผู้ร่วมกระทำความผิด หรือผู้สนับสนุน แต่มีความผิดในบางระดับทำให้การใช้ทรัพย์สินของ

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 93 (อ้างถึงใน คำพิพากษาวันที่ 16 มิถุนายน 1958, 27 BGH2 382)

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 93 (อ้างถึงใน คำพิพากษาวันที่ 29 พฤษภาคม 1970, 23 BGHST 267)

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 93

ตนาในการกระทำความผิด การริบเช่นนี้มีกฎหมายต่าง ๆ หลายฉบับ ที่แล้วมาศาลและอาจารย์กฎหมายมักอธิบายพื้นฐานของเรื่องนี้ โดยอ้างหลักหลายอย่าง เช่น บางคนเห็นว่าเรื่องมาตรการป้องกัน บางคนเห็นว่า เป็นเพราะเจ้าของบกร่องในการป้องกันมิให้มีการนำทรัพย์สินไปใช้กระทำผิดในที่สุดในปี 1951 ศาลยุติธรรมสหพันธ์เห็นว่า เป็นไปตามหลักเรื่องความผิดของเจ้าของทรัพย์สิน ซึ่งหลักเรื่องความนั้นไม่จำกัดว่า จะนำมาใช้เฉพาะในกรณีที่ถูกทำผิดเป็นผู้สนับสนุนเท่านั้น

นักกฎหมายเยอรมันเห็นว่า การริบทรัพย์สินในกรณีเสมือนลงโทษนี้ไม่ขัดรัฐธรรมนูญ เพราะการนำทรัพย์สินไปใช้โดยมิชอบ ทำให้ไม่อยู่ในความคุ้มครองของหลักประกันสิทธิในทรัพย์สิน โดยให้มีการริบทรัพย์สินของบุคคลที่สามได้ ถ้าบุคคลดังกล่าว

"1. โดยความประมาทอย่างมาก (LEICHTFERTIG) ได้ทำให้ทรัพย์สินหรือสิทธิในนั้นถูกนำไปใช้เป็นปัจจัย หรือเครื่องมือในการกระทำความผิด หรือการตระเตรียมจะกระทำความผิด หรือ

2. ได้กระทำโดยมิชอบให้ตนได้ทรัพย์สินไปโดยรู้อยู่แล้วจากสภาพการณว่า ทรัพย์สินนั้นอยู่ภายใต้การริบ"²⁴

(3) การริบทรัพย์สินที่เป็นมาตรการป้องกัน

มาตรการป้องกันเป็นคุ้มครองสิ่งคมให้ปลอดภัยจากอันตราย แต่การนำมาใช้จะต้องเป็นเรื่องจำเป็น เหมาะสม และได้สัดส่วนกับการป้องกันอันตรายนั้นด้วย การริบเครื่องพิมพ์ดีดซึ่งเป็นทรัพย์สินของใช้ประจำวันเป็นเรื่องที่ไม่เป็นธรรม เรื่องใดที่ใช้มาตรการที่หย่อนลงมา ก็อาจป้องกันได้แล้ว ก็ไม่ควรริบทรัพย์สิน มาตรา 74b ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันจึงกำหนดให้ศาลอาจใช้ดุลพินิจได้ว่า กรณีที่กฎหมายกำหนดให้มีการริบนั้น ใช้ทรัพย์สินนั้น ถ้าสามารถออกคำสั่งให้ไม่มีการหรือให้เคลื่อนย้ายทรัพย์สินไป หรือควบคุมทรัพย์สินนั้นในแง่หนึ่งแง่ใด ก็เป็นการเพียงพอที่จะป้องกันอันตรายต่อสิ่งคมแล้ว ศาลจะไม่ออกคำสั่งริบทรัพย์สินนั้นบางส่วนก็ได้ ถ้าเป็นการป้องกันอันตรายได้เพียงพอแล้ว ตัวอย่างคดีที่เคยมี เช่น ยาที่ได้มาโดยผิดกฎหมาย

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 94 (อ้างถึง ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน มาตรา 74a แก้ไขปี 1986)

อาจสั่งให้คืนแก่เกสซ์กรไป แทนการสั่งริบ การขับรถโดยไม่มีใบอนุญาต นารถไปควบคุมไว้จนกว่า จะได้รับใบอนุญาต จะเหมาะสมกว่าการสั่งริบ ในกรณีของบุคคล ซึ่งไม่อาจอนุญาตให้ขับที่รถยนต์ ได้เลยก็ควรบังคับให้ขายรถแทนการสั่งริบ โดยให้ผู้นั้นได้เงินที่ขายได้คืนไป

ทรัพย์สินอันตรายที่อาจริบได้นั้นกฎหมายเยอรมันแยกออกไว้เป็น 2 ประเภท (ก) กรณีอันตรายโดยทั่วไป เช่น ระเบิดสงคราม ยาพิษ และ (ข) กรณีอันตรายใน บางภาวะการณื เช่น ปืนไรเฟิลที่อยู่ในมือของคนสติไม่ตี กรณีแรกมักเห็นกันว่าอาจริบได้ตามหลัก มาตรการป้องกัน แต่มีผู้วิจารณ์บางคนเห็นว่าจะแยกเด็ดขาดเช่นนั้นไม่ได้ เช่น ระเบิดที่อยู่ในการ ครอบครองของโรงงานผู้ผลิต หรือแสดมภ์ปลอมที่เก็บไว้เป็นตัวอย่างให้เห็นในห้องสมุด เหล่านี้มี ได้เป็นอันตรายต่อสังคมโดยตรง ซึ่งควรพิจารณาเป็นกรณีมากกว่า มาตรา 74 ประมวลกฎหมาย อาญาเยอรมัน ปัจจุบันกำหนดแต่หลักการให้ริบได้ โดยคำนึงถึงอันตรายที่จะมีต่อสาธารณะ หรือ กรณีที่อาจมีการนำมาใช้กระทำผิดอีกเท่านั้น

2.3 การริบทรัพย์สินตามกฎหมายศุลกากรของต่างประเทศ

ตามกฎหมายศุลกากรต่างประเทศ ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการลงโทษริบทรัพย์สินไว้ เป็นบทบัญญัติพิเศษแตกต่างกับกฎหมายอาญา โดยประเทศต่าง ๆ ได้มีบทบัญญัติหลักเกณฑ์การริบทรัพย์สิน ได้ดังนี้

2.3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

กฎหมายศุลกากร (TARIFF ACT)²⁵ เป็นกฎหมายที่สำคัญของสหรัฐอเมริกา ใช้หลักการริบทรัพย์สินทางแพ่ง ซึ่งทรัพย์สินที่ริบได้ตามกฎหมายดังกล่าว คือ สินค้าที่นำเข้าโดยผิดกฎหมาย เรือ ยานพาหนะ เครื่องบิน สัตว์ และสิ่งต่างๆ ซึ่งได้ใช้ในการช่วยเหลืออำนวยความสะดวก เพื่อให้ได้ข่าวสารหรือเพื่อการอื่นใด การนำเข้า นาม้า ขนถ่าย จอด เคลื่อนย้าย ช้อนแร่ เทียบท่า หรือการขนส่งในช่วงต่อ ๆ มา เกี่ยวกับสินค้าใด ๆ ที่กำลังนำเข้า ได้นำเข้าพยายามจะนำเข้า อันไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นของผู้ใด²⁶

เมื่อมีการตรวจพบทรัพย์สินที่อาจริบได้แล้วจะมีการยึดไว้²⁷ แล้วทำการประเมินราคาตามราคาทรัพย์สิน จากนั้นจะมีการแยกกระบวนการริบทรัพย์สิน เป็น 2 ประเภท คือ

(ก) ADMINISTRATION FORFEITURE PROCEEDING

เป็นการริบทรัพย์สินชั้นฝ่ายบริหาร เกี่ยวกับทรัพย์สินที่มีมูลค่าไม่เกิน 100,000 ดอลลาร์ สินค้าที่ต้องห้ามนำเข้าไม่ว่ามูลค่าเท่าใด และยานพาหนะต่าง ๆ ที่ใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดไม่ว่ามูลค่าเท่าใด ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

²⁵ ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒน์สานต์ "โทษริบทรัพย์สิน", หน้า 86-87

²⁶ UNITED STATES CODE, TITLE 19-CUSTOMS DUTIES, S 1595 (A), EDITION 1982, P.44.

²⁷ IBID., 19 U.S.A. 1605, P. 45

- (1) จะมีการพิมพ์ประกาศ แจ้งความ การยึดและการจะจำหน่ายให้
ทราบทั่วไปเป็นเวลา 3 สัปดาห์ ติดต่อกันตามวิธีการที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังกำหนด
- (2) ส่งแจ้งความไปยังบุคคลที่ทราบว่ามีส่วนได้เสีย²⁸
- (3) ผู้มีเหตุจะได้คืนทรัพย์สินจะต้องยื่นคำขอต่ออัยการระหว่างระยะเวลาที่มีการประกาศดังกล่าว โดยวางหลักประกันจำนวนหนึ่งตามที่กำหนดตามกฎหมาย และประกัน
ว่า จะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีในศาล หากผลในที่สุดปรากฏว่าทรัพย์สินต้องถูกริบ
(4) หากอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าริบไม่ได้ ก็ต้องเสนอความเห็น
ให้คืนไปยังผู้มีอำนาจสั่งคืน แต่หากเห็นว่าต้องริบก็ต้องนำคดีฟ้องต่อศาลให้ริบต่อไป ซึ่งก็จะเป็น
กระบวนการพิจารณา JUDICIAL FORFEITURE
- (5) ถ้าหากไม่มีผู้ใดมาแสดงตัวขอคืน เจ้าพนักงานจะออกประกาศ
ว่ามีการริบทรัพย์สินนั้นแล้ว และดำเนินการขายทอดตลาดหรือขายโดยวิธีอื่นต่อไป แต่ถ้าเป็นทรัพย์สิน
ที่เป็นของที่ต้องห้าม มิให้มีการขายตามกฎหมาย หรือขายจะไม่คุ้มค่าใช้จ่าย รัฐมนตรีกระทรวง
การคลังจะสั่งพิจารณา หรือจัดการโดยวิธีอื่นก็ได้

(ข) JUDICIAL FORFEITURE PROCEEDING

เป็นการริบทรัพย์สินชั้นศาลในกรณีที่ไม่อยู่ในบังคับของ ADMINIS-
TRATION FORFEITURE และในกรณีที่ได้โต้แย้งการริบทรัพย์สินของตน ซึ่งจะมีการส่งเรื่องให้
อัยการฟ้องคดีริบทรัพย์สินต่อศาลทุกกรณี

ถ้าทรัพย์สินที่ยึดไว้เป็นของเสียง่าย หรือจะเสื่อมราคา หรือจะเสีย
ค่าใช้จ่ายในการรักษาเกินควร ก็อาจดำเนินการขายได้ทันที แต่ถ้าเป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่าเกิน
100,000 ดอลลาร์ หรือทรัพย์สินอื่นที่อยู่ในบังคับของวิธีการ JUDICIAL FORFEITURE จะต้อง
ร้องขอต่อศาลเสียก่อน อย่างไรก็ตามในระหว่างการยึดไว้นี้ ผู้ที่มีได้เกี่ยวข้องกับภาระความ
ผิดและมีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่ยึดไว้ อาจร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินนั้นได้ โดยจ่ายเงิน
ตามราคาประเมิน ซึ่งเงินนั้นจะถือไว้แทนทรัพย์สินที่ยึด เพื่อจัดการริบตามกฎหมายต่อไป

²⁸ IBID., 19 U.S.A. 1610, P. 47

ทรัพย์สินที่มีการริบและดำเนินการขายแล้วนั้น บุคคลที่สามซื้อโดยสุจริต อาจร้องขอเงินที่ขายคืนได้แต่ต้องยื่นคำขอต่อ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังภายใน 3 เดือน นับแต่มีการขาย แต่ผู้นั้นจะต้องพิสูจน์ได้ว่าตนไม่รู้ถึงการยึดทรัพย์สินนั้นมาก่อน และที่ไม่รู้เป็นเพราะสภาพแวดล้อม ทำให้ตนไม่อาจรู้ได้ และเหตุที่ทรัพย์สินนั้นต้องถูกริบตามกฎหมาย มิได้เกิดจากการประมาทอย่างร้ายแรง หรือเจตนาจะฉ้อฉลของตน

2.3.2 ประเทศออสเตรเลีย

กฎหมายศุลกากรของประเทศออสเตรเลียในปัจจุบันได้แก่ พระราชบัญญัติศุลกากร 1901 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติหลักและได้มีการแก้ไขหลายครั้ง ในการริบทรัพย์สินนั้นก่อนที่จะทำการริบทรัพย์สินจะต้องมีการยึดเสียก่อน อำนาจในการยึด พระราชบัญญัติศุลกากร 1901 ได้ให้อำนาจแก่²⁹ ทหารของกองทัพ เจ้าหน้าที่ศุลกากร หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะยึดเรือ เครื่องบิน สินค้าซึ่งเจ้าหน้าที่เชื่อได้ว่ามีเหตุผลสมควรว่าเป็นสิ่งของที่จะถูกริบ

สิ่งที่จะถูกริบตามกฎหมายศุลกากร ได้แก่³⁰

- (1) สินค้าที่ลักลอบนำเข้าหรือโดยการนำเข้า การส่งออก การขนส่ง
อย่างผิดกฎหมาย
- (2) สินค้าที่ต้องห้ามนำเข้า
- (3) สินค้าที่ต้องห้ามนำเข้า เว้นแต่ได้รับอนุญาตให้นำเข้าโดยปฏิบัติตามเงื่อนไขของระเบียบที่กำหนด แต่มิได้ปฏิบัติตาม
- (4) สินค้าที่ห้ามนำเข้าหรือส่งออกที่ได้นำเข้าหรือส่งออกในเรือ หรือเครื่องบิน

²⁹ ACTS OF AUSTRALIAN PARLIAMENT 1901-1973, CUSTOMS ACT 1901-1973, SECTION 203, (AUSTRALIAN GOVERNMENT PUBLISHING SERVICE, CANBERRA, 1974. P. 807

³⁰ CUSTOMS ACT. 1901-1973. S. 229

- (5) สินค้าที่ต้องชำระภาษีซึ่งถูกพบอยู่ในเรือ เครื่องบิน หรือในท่าใด ๆ
อย่างผิดกฎหมาย
- (6) สินค้าที่อยู่ในเรือหรือเครื่องบิน เมื่อถึงท่าเรือหรือท่าอากาศยาน
ไม่ได้สำแดงรายการในบัญชีสินค้าสำหรับเรือ (MANIFEST) และมีได้ระบุว่าเป็นหีบห่อของลูกเรือ
หรือผู้โดยสารคนใด โดยมีได้มีเหตุผลเป็นที่พึงพอใจ
- (7) สินค้าที่หีบห่อแตกเสียหายอย่างผิดกฎหมาย
- (8) สินค้าที่อยู่ในการควบคุมของเจ้าหน้าที่ศุลกากร ได้ถูกเคลื่อนย้าย
เปลี่ยนแปลง เว้นแต่ได้รับมอบอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้
- (9) สินค้าซึ่งเป็นที่ต้องการตามพระราชบัญญัติที่ให้ถูกเคลื่อนย้าย หรือ
กระทำการใด ๆ และสินค้านั้นไม่เคลื่อนย้ายหรือกระทำการใด ๆ ในตนเองเดียวกัน
- (10) สินค้าที่เกี่ยวกับการนำเข้าตามใบตราส่ง (INVOICE) แต่มีเจตนา
จงใจกระทำการในเอกสารให้ผิดพลาด ไม่ถูกต้อง
- (11) รถลากหรือสัตว์ใด ๆ ที่ถูกใช้ในการลักลอบ หรือการนำเข้า การ
ส่งออก การขนส่งอย่างผิดกฎหมาย
- (12) สินค้าที่อยู่ในเรือหรือเครื่องบินซึ่งจอดที่ชายฝั่งหรือที่พื้นดิน และมีได้
นำออกจากท่าหรือที่ภายในสิบสองชั่วโมง หลังจากเจ้าหน้าที่แจ้งให้นำออกไป
- (13) สินค้าที่มีได้เป็นกระเป๋าคัดตัวผู้โดยสาร ซึ่งถูกพบในเรือ หรือ
เครื่องบินหลังจากตรวจดูความเรียบร้อยแล้ว และสินค้านั้นมิได้ระบุหรืออ้างไว้ในบัญชีสินค้าสำหรับ
เรือ (MANIFEST) ขาออก
- (14) สินค้าที่ต้องห้ามในการส่งออก ได้อยู่ในเรือหรือเครื่องบินที่จะส่ง
ออก หรือในสถานที่ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อจะส่งออก
- (15) สินค้าที่ต้องชำระภาษีได้ชุกซ่อนในลักษณะต่าง ๆ
- (16) หีบห่อใด ๆ ที่ชุกซ่อนสินค้าที่ยังไม่ได้ถูกตรวจนับ เพื่อเป็นการหลอกลวง
เจ้าหน้าที่
- (17) สินค้าที่ต้องชำระภาษีถูกพบว่าอยู่ในความครอบครองหรือในกระเป๋า
ของบุคคลใดที่จะออกจาก ลงสู่พื้นดิน หรือขึ้นโดยสารไปกับเรือหรือเครื่องบิน และบุคคลนั้นได้
ปฏิเสธว่ามีสินค้าที่ต้องชำระภาษีอยู่ในครอบครอง หรือเป็นบุคคลที่ถูกเจ้าหน้าที่สอบถาม แต่มิได้

เปิดเผยว่าสินค้าอยู่ในครอบครองหรือเป็นสัมภาระของตน

(18) สินค้าที่เสนอขายด้วยการเลียนแบบว่า เป็นสินค้าต้องห้ามหรือสินค้าที่ลักลอบ

นอกจากนั้น การริบสินค้าใด ๆ จะครอบคลุมไปถึงการริบหีบห่อ ซึ่งภายในหีบห่อนั้นมีสิ่งของอันพึงต้องริบบรรจุอยู่³¹

สินค้าที่จะถูกยึดจะต้องอยู่ในประเภทสินค้าที่จะถูกริบซึ่งที่สำคัญได้แก่ สินค้าที่ถูกลักลอบนำเข้ามา หรือนำเข้ามาโดยผิดกฎหมาย หรือส่งออก และสินค้าที่นำเข้ามาโดยมีเอกสารใบตราส่ง (INVOICE) ตัวประกาศ คำตอบ ข้อความที่เป็นเท็จหรือตั้งใจทำให้เข้าใจสับสนในสิ่งของที่ทำส่งหรือผลิต และคำว่า "เป็นเท็จ" (FALSE) ที่ปรากฏในมาตรา 229 นี้ ศาลสูงแห่งออสเตรเลียได้ตัดสินไว้ในเดือนมิถุนายน 1988 คดี FARMER V. MURPHY ว่า คำว่า "เป็นเท็จ" หมายถึงตั้งใจหรือจงใจเป็นเท็จ และมีใช้สำคัญผิดในข้อเท็จจริง³²

ดังนั้นในกรณีผู้นำเข้ามีเจตนาหรือรู้อยู่แล้ว ยังระบุลักษณะสินค้าไม่ตรงกับความเป็นจริงเมื่อมีการนำเข้า เพื่อที่จะมีการจัดประเภทสินค้าให้อยู่ในประเภทที่จะได้รับประโยชน์จากอัตราศุลกากรที่ลดลง หรือแจ้งมูลค่าของสินค้าที่ต่ำกว่าราคาจริงในใบตราส่ง (INVOICE) สินค้าดังกล่าวจะถูกถือว่าอยู่ในข่ายที่จะถูกริบและถูกยึด³³

เมื่อมีการยึดสินค้าแล้ว สินค้าดังกล่าวจะต้องถูกส่งไปอยู่ในความครอบครองของเจ้าหน้าที่ศุลกากรเพื่อเก็บรักษาไว้ทันที หลังจากนั้นในโอกาสแรกที่เจ้าหน้าที่ผู้ยึดสินค้าหรือผู้ที่ได้รับมอบสินค้าเพื่อเก็บรักษาจะมอบหมายยึด (SEIZURE NOTICE) แก่เจ้าของสินค้า (หรือบุคคลที่ครอบครองหรือดูแลสินค้า) ในทันที หมายยึดจะต้องระบุเหตุผลในการยึด และแจ้ง

31 CUSTOMS ACT. 1901-1973. S. 230

32 ERIC S. MAYNE, "SEIZURE AND FORFEITURE OF GOODS",

LAW INSTITUTE JOURNAL, DEC 1988, VCL 62 (12) P. 1225

33 IBID., P. 1224

เจ้าของว่า สินค้าจะถูกถือว่า หรือถูกส่งให้เป็นสินค้าที่อยู่ภายในชายที่ถูกริบเป็นของรัฐ เว้นแต่ว่า เจ้าของจะแจ้งภายในสามสิบวันว่าเขาจะเรียกสินค้าคืน หากเจ้าของไม่แจ้งเรียกคืน ภายในสามสิบวัน สินค้านั้นก็จะเป็นของรัฐบาล³⁴

สินค้าที่ยึดไว้นั้น บุคคลที่เกี่ยวข้องอาจขอคืนได้ และอาจได้รับการปล่อยคืน เมื่อมีการให้หลักประกันที่จะชำระด้วยมูลค่าของสินค้า และค่าที่ต้องอาจชำระในวันที่สินค้านั้นอาจตกเป็นของรัฐ และจำนวนหลักประกันเจ้าหน้าที่ศุลกากรเป็นผู้กำหนด โดยถือราคาตลาดในเวลา ที่ส่งมอบสินค้าแก่ผู้เรียกร้อง ดังนั้น วิธีการให้หลักประกันอนุญาตให้เจ้าของได้รับสิทธิเป็นเจ้าของสินค้าโดยไม่ต้องรอผลคำพิพากษาของศาล ถ้าเจ้าของได้รับการพิจารณาคืนสินค้า จะได้หลักประกันคืน³⁵

หลักเกณฑ์ในการริบทรัพย์ตามกฎหมายศุลกากร³⁶

1. จะต้องมีการยึดตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่มาแล้ว
2. ศาลเท่านั้นที่เป็นผู้พิจารณาและมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สิน
3. ผลของคำพิพากษาให้ริบทรัพย์ สินค้านั้นจะตกเป็นของแผ่นดิน

นับตั้งแต่มีการกระทำความผิด เช่น การนำเข้า การส่งออก

2.3.3 ประเทศแคนาดา

พระราชบัญญัติศุลกากร 1986 ถือเป็นกฎหมายศุลกากรฉบับปัจจุบันของประเทศแคนาดา ที่มีการปรับปรุงแก้ไขจากฉบับ 1952 และ 1970 ซึ่งเป็นบทบัญญัติหลัก

ในการดำเนินคดีทางศุลกากรเกี่ยวกับการพิจารณาความผิด การลงโทษ การริบทรัพย์ หรือการเรียกอากรคืน เป็นไปตามพระราชบัญญัติศุลกากร านกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องรูปพรรณ แหล่งกำเนิด ของสินค้าที่ส่งออก นำเข้า หรือการชำระอากรสำหรับสินค้าใด ๆ

³⁴ IBID., P. 1225

³⁵ IBID., P. 1225

³⁶ E.J COOPER, CUSTOMS AND EXCISE LAW, LEGAN BOOK PTY. LTD, SYDNEY, 1984, P. 356

หรือการปฏิบัติตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งสินค้าที่ส่งออกหรือนำเข้าด้วยการกระทำหรืองดเว้นกระทำใด ๆ ที่ทำให้เกิดการลงโทษ การริบทรัพย์ ภาวะพิสูจน์ จะตกอยู่กับเจ้าของ หรือผู้ที่เรียกร่องสินค้า หรือบุคคลซึ่งมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ หรือบุคคลที่พบว่าสินค้าอยู่ในความครอบครอง³⁷

พระราชบัญญัติศุลกากร ได้มีบทบัญญัติให้ลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดตามกฎหมายศุลกากร ด้วยการปรับ จำคุก ริบสินค้า หรือให้ชำระเงินตามมูลค่าหากไปพบสินค้า³⁸ และมาตราหลักที่บัญญัติการลงโทษริบทรัพย์³⁹ คือ

มาตรา 178 การไม่รายงานต่อศุลกากรเมื่อเดินทางถึงแคนาดา นอกจากทางรถไฟ การไม่แจ้งเกี่ยวกับสินค้าที่อยู่ในการควบคุม ต้องถูกริบ หากไปพบสินค้า บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้าโดยผิดกฎหมายรวมทั้งเจ้าของในเวลาที่น่าเข้า จะถูกริบเงินมูลค่าเท่ากับสินค้า

การกระทำความผิดมาตรานี้ ไม่ต้องมีเจตนาในการกระทำผิดเกี่ยวกับการไม่รายงานสินค้าต้องถูกริบ ไม่ว่าจะอยู่ในความครอบครองของใคร แม้ผู้ครอบครองจะไม่ทราบถึงการลักลอบนำเข้าก็ตาม

มาตรา 181 เรือ ยานพาหนะ หรืออื่นๆ ที่ใช้ในการลักลอบ หรือขนส่งสินค้าสินค้านั้นต้องถูกริบ และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนำเข้าเรือครอบครองสินค้าโดยมิชอบ มีความผิดและโทษ

มาตรา 203 ผู้ใดครอบครอง ซื่อขายสินค้าที่นำเข้าโดยผิดกฎหมาย ไม่ว่าจะสินค้าจะชำระอากรหรือไม่ ถ้าไม่มีข้ออ้างตามกฎหมาย ต้องมีโทษปรับและจำคุก และสินค้านั้นจะถูกริบ

37 ROBERT K. PARTERSON, CANADIAN REGULATION OF INTERNATIONAL TRADE AND INVESTMENT, CARWEL VANCOUNER, 1986. P. 46

38 KEITH E. EATON AND NORMAN A. CHALMERS., CANADIAN LAW OF CUSTOMS AND EXEISE, CANADA LAW BOOK CO., 1968. P. 10

39 IBID., P. 10-14

นอกจากนั้น มาตรา 155 ยังบัญญัติ ห้ามบุคคลมีไว้ในครอบครอง ชื่อขาย แลกเปลี่ยนหรือทำให้ได้มา หรือจัดการเกี่ยวกับสินค้าที่นำเข้าโดยผิดกฎหมาย หรือโดยไม่มีข้ออ้าง กฎหมาย และเจ้าของหรือผู้ครอบครอง มีหน้าที่ในการพิสูจน์ว่า สินค้าดังกล่าวไม่ใช่สินค้าที่มีเข้า โดยผิดกฎหมาย หรือมีข้ออ้างอันประกอบด้วยกฎหมาย⁴⁰

การริบสินค้าและยานพาหนะตามกฎหมายศุลกากรเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ และ ถือว่าตกเป็นของรัฐ ตั้งแต่เวลาที่นำเข้าโดยผิดกฎหมาย⁴¹

⁴⁰ MOHAN A. PRABHU., THE ANNOTATED CUSTOMS ACT, CARSWELL VANCOUVER, 1988, P. 141

⁴¹ IBID., p. 108.

2.4 แนวความคิดการริบทรัพย์ตามกฎหมายศุลกากร

การริบทรัพย์สินค้าตามกฎหมายศุลกากร มีลักษณะเป็นบทบัญญัติพิเศษแตกต่างจากหลักทั่วไปในการริบทรัพย์ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงแนวนโยบายของรัฐบาลในการจัดเก็บภาษีอากร รัฐบาลมีรายได้หลักจากการเก็บภาษีอากร รัฐบาลจึงต้องบัญญัติกฎหมายให้ประชาชนมีหน้าที่เสียภาษี และบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญให้ประชาชนทุกคนมีหน้าที่เสียภาษีให้แก่รัฐ⁴² ดังนั้นเพื่อที่จะบรรลุถึงเป้าหมายในการจัดเก็บภาษีอากร และให้ประชาชนเสียภาษีตามกฎหมายโดยเสมอภาคกัน รัฐบาลจึงจำเป็นต้องมีนโยบายในการปราบปรามและป้องกันการกระทำความผิดกฎหมายศุลกากร และการที่จะทำให้การปราบปรามได้ผลและมีประสิทธิภาพ รัฐบาลจึงออกกฎหมายให้ริบทรัพย์ของบุคคลที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำ แม้ว่าผู้เป็นเจ้าของจะได้อำนาจเห็นเป็นเจาในการกระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม

การที่รัฐออกกฎหมายให้ริบทรัพย์ของบุคคล ซึ่งอาจจะไม่รู้เห็นเป็นเจาในการกระทำความผิดนั้น เป็นการริดรอนสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล อันเมื่อสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลได้รับการคุ้มครองทั้งในทางสากลและตามรัฐธรรมนูญปกครองประเทศ

การคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินบุคคลตามหลักสากล⁴³จะปรากฏตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ

ข้อ 17 ความว่า

"(1) ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็น เจ้าของทรัพย์สินโดยลำพังตนเอง เช่นเดียวกัน โดยร่วมกับผู้อื่น

(2) บุคคลใด ๆ จะถูกริบทรัพย์สินโดยพลการไม่ได้"

และข้อ 30 ความว่า

"ข้อความต่าง ๆ ตามปฏิญญานี้ ไม่สามารถแปลความได้ว่าให้สิทธิแก่รัฐกลุ่มชน หรือ

⁴² มาตรา 55 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 บัญญัติว่า บุคคลมีหน้าที่เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ

⁴³ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์การพิมพ์, 2507, หน้า 21-22

บุคคลใด ๆ ที่จะประกอบกิจกรรม หรือกระทำการใด ๆ อันมุ่งต่อการทำลายสิทธิและอิสระภาพทั้ง หลายบรรดาที่ได้ระบุไว้ในปฏิญญานี้"

นอกจากนั้น รัฐธรรมนูญการปกครองซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ก็ยังให้ความสำคัญ คุ่มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ได้บัญญัติ ไว้ดังนี้

มาตรา 23 บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย เท่าเทียมกัน

มาตรา 33 สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิและ การจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย"

และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 ได้บัญญัติให้ความสำคัญคุ้มครองไว้ใน มาตรา 35⁴⁴ เช่นกัน

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า การที่รัฐมีมาตรการลงโทษริบทรัพย์สินจึงได้รับการรับรองจากรัฐ- ธรรมนูญการปกครองของประเทศ ในอันที่จะเก็บภาษีอากรจากประชาชนและให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิ ในทรัพย์สินของบุคคล แต่ในการบังคับใช้กฎหมายลงโทษริบทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้ว เห็นว่า ผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมที่รัฐจำเป็นต้องแสวงหารายได้ จากการจัดเก็บภาษีอากร มีความสำคัญกว่าการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล เพราะการลักลอบหลีกเลี่ยงภาษีศุลกากร เป็นการกระทบกระเทือนต่อสังคมส่วนรวม และระบบเศรษฐกิจของประเทศ และของบางอย่าง เช่น ของต้องห้ามต้องกักตุนการนำเข้า เช่น สารเคมีอันตราย ยุทโธปกรณ์ วัตถุมีพิษ วัตถุลามก รัฐไม่พึงและไม่ยอมมาให้เอกชนมีหรือใช้สอย หรือเป็นสิ่งที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี หรือความมั่นคงของประเทศ หรือเป็นภัยอันตรายอย่างอื่น นอกจากนี้ สิ่งที่มีได้มีลักษณะกล่าว อาจ เป็นของกลางในคดีลักลอบ ที่ผู้กระทำความผิดไม่สามารถชำระภาษีและค่าปรับตามคำพิพากษาได้ เช่น ของที่มีอัตราภาษีสูง ของที่ต้องมีใบอนุญาตในการนำเข้าแต่ไม่สามารถขออนุญาตได้ การริบของ กลางจึงเป็นการชดเชยความเสียหายแก่รัฐอีกทางหนึ่ง

44 มาตรา 35 บัญญัติว่า "สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบ เขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย"

2.5 การริบทรัพย์สิ้นตามกฎหมายศุลกากร

กฎหมายศุลกากรเป็นกฎหมายที่ฝ่ายบริหารนำมาเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายด้านภาษีอากรของรัฐ และเพื่อให้การดำเนินนโยบายของรัฐมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ จึงต้องมีมาตรการทางกฎหมายที่เรียกว่าสภาพบังคับ โดยกำหนดความรับผิดชอบและโทษทางอาญาไว้ในกฎหมายศุลกากร ซึ่งการริบทรัพย์สิ้นเป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่งที่น่ามาใช้กับกฎหมายศุลกากร เพื่อให้กฎหมายศุลกากรมีความเด็ดขาด สามารถป้องกันและปราบปรามการลักลอบ หรือหลีกเลี่ยงศุลกากรได้ผล ดังนั้นพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 จึงได้มีบทบัญญัติในเรื่องโทษริบทรัพย์สิ้นไว้รวมทั้งสิ้น 13 มาตรา ซึ่งเป็นของอันเนื่องด้วยความผิดต่าง ๆ และถือได้ว่าเป็นของอันพึงต้องริบตามกฎหมายศุลกากร

ของอันพึงต้องริบตามกฎหมายศุลกากร มีดังต่อไปนี้

(1) ของใด ๆ อันเนื่องด้วยความผิดตามมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 ให้ริบเสียสิ้น ตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2482

การริบทรัพย์สิ้นตามมาตรานี้มีปัญหาที่จะต้องศึกษา ซึ่งจะได้กล่าวในบทที่ 3, 4

(2) เรือที่อยู่ในเขตท่าและมีสินค้าในเรือ และภายหลังมาปรากฏว่าเรือลำนั้นเบาตัวลอยขึ้น หรือมีแต่อับเฉา และนายเรือไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าได้ขนสินค้าขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมาย ให้ริบตัวเรือนั้นไว้ก็ได้ตามมาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469

กรณีนี้เป็นกรณีที่เป็นความผิดฐานลักลอบขนสินค้าออกจากเรือที่ออกในเขตท่า จึงให้ริบตัวเรือนั้นด้วย กรณีดังกล่าวนี้ตามพระราชบัญญัติศุลกากรอังกฤษนั้น มาตรา 90 บัญญัติให้ทั้งเรือและทั้งอากาศยาน ซึ่งนายเรือหรือหัวหน้าอากาศยานไม่สามารถชี้แจงหรือยืนยันบัญชี บันทึกแสดงการผิดพลาดนี้ได้ ทั้งเรือและอากาศยานนั้นให้ริบเสีย ซึ่งของอังกฤษให้ริบทั้งเรือและอากาศยาน แต่ของไทยริบได้เฉพาะเรือ

(3) เรือลำใดมีของเป็นทึบห่อ ซึ่งมีขนาดหรือลักษณะขัดต่อบทพระราชบัญญัตินี้ หรือบทกฎหมาย หรือประกาศอื่น ให้ริบของนั้นเสีย ตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469

(4) เรือชนิดใด ๆ อันมีระวางบรรทุกไม่เกินสองร้อยห้าสิบตันก็ดี รถเกวียน ยานพาหนะ ทึบ หรือภาชนะอื่นใดก็ดี หากใช้ในการย้ายถอน ชอนแร่ หรือขนของที่ยังมิได้เสียค่าภาษี หรือที่ต้องกักตุน หรือต้องห้าม ให้รับเสียสิ้น ตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 และถ้ามีของอื่นรวมอยู่ในทึบหรือภาชนะอื่น หรือในรถ เกวียน ยานพาหนะ อันปรากฏว่ามีของที่ยังมิได้เสียค่าภาษี หรือที่ต้องกักตุน หรือต้องห้ามนั้นด้วย ก็ให้รับของนั้นเสียด้วยคู่กัน

การบริพัตรตามมาตรานี้มีปัญหาที่จะต้องศึกษา จะได้กล่าวในบทที่ 3, 4

(5) ของใด ๆ อันเนื่องด้วยความผิดอันเกี่ยวกับการนำเข้าหรือส่งออกโดยทางไปรษณีย์ให้รับตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2482 ซึ่งได้บัญญัติไว้ในมาตรา 36 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 ว่า "บทบัญญัติแห่งมาตรา 27 ให้ใช้บังคับแก่ของที่นำเข้าหรือส่งออกทางไปรษณีย์ ก็จะต้องรับเสียสิ้นโดยเด็ดขาดโดยไม่ต้องคำนึงว่าจะมีผู้ต้องรับโทษตามกฎหมายหรือไม่ และไม่ว่าจะเป็นความผิดฐานพยายามหรือผู้สนับสนุนหรือจะกระทำโดยเจตนา หรือประมาท เลินเล่อก็ตาม ก็อยู่ในบทบังคับให้ศาลต้องรับโดยเด็ดขาด จะใช้ดุลพินิจแต่อย่างใดหาได้ไม่"

(6) ทึบหรือที่ประสงค์จะส่งออกไปกับเรือลำใด ถ้านายเรือลำนั้นรายงานว่าจะไม่รู้ว่ามีของในทึบหรือที่ดังกล่าวนี้มีของสิ่งใดบ้าง เมื่อพนักงานศุลกากรสั่งให้เปิดทึบหรือที่นั้นออกตรวจดูปรากฏว่าในทึบหรือที่นั้นมีของซึ่งต้องห้ามมิให้นำเข้ามา ก็ให้รับของนั้นไว้ ตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469

(7) ของใด ซึ่งได้ทำทัณฑ์บนหรือให้ประกันไว้ว่าจะส่งออกโดยเรือลำใด มิได้นำลงบรรทุกให้เสร็จก่อนเรือลำนั้นออก ก็ให้รับของนั้นไว้ตามมาตรา 55 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 เว้นแต่จะได้แจ้งเหตุที่มีได้นำลงบรรทุกนั้นแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ในทันทีภายหลังจากที่เรือนั้นออกเพื่อพนักงานจะได้รับรองการบรรทุกขาด

(8) ของใด ที่ขอคืน หรือได้อนุญาตคืนภาษีแล้ว ได้บรรทุกลงเรือหรือนำไปยังท่าเทียบท่าเรือ ท่าเทียบเรือ หรือที่อื่นเพื่อส่งออก และพนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจพบว่าของนั้นไม่ตรงตามใบขนสินค้า บัญชีบรรทุกสินค้า คำขอร้องหรือเอกสารอื่นก็ดี หรือถ้าคำร้องขออันเกี่ยวแก่ของนั้น ปรากฏว่าเป็นการทุจริตด้วย ประการใดก็ดี ให้รับของนั้นเสียสิ้น กับทั้งทึบหรือและของสิ่งอื่นที่อยู่ในทึบหรือที่นั้นด้วย ตามมาตรา 60 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469

(9) เรือลาโคบรรทุกสินค้าลง หรือถ่ายสินค้าออก ณ ที่ทอดเรือภายนอก ใด ๆ ก็ดี หรือ ณ ที่แห่งใด ๆ อันมิได้อนุมัติก็ดี โดยมีได้รับความยินยอมของอธิบดี บรรดาสินค้า ที่ได้บรรทุกลง หรือขนขึ้น หรือวาง หรือเหลืออยู่นั้น ให้ริบเสียตามมาตรา 74 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469

ของที่จะริบตามมาตรา 74 นี้ บังคับเฉพาะของในเรือซึ่งได้กระทำการขนถ่ายออก หรือลงจากเรือนอกท่าอนุมัตินั้นแล้ว ถ้ายังมีได้ขนถ่ายยังอยู่นั้น เรือแม้ว่าจะอยู่นอกท่าอนุมัติ ของอันนั้นก็ยังไม่ริบมาได้⁴⁵

(10) บรรดาของที่เก็บในคลังสินค้านั้น ต้องเก็บไว้จนหีบห่อเดิมตามที่นำเข้ามา เว้นแต่ของซึ่งเมื่อได้ขนขึ้นแล้วได้รับอนุญาตให้ย้ายหีบห่อได้ ณ ท่าเทียบท่าเรือ หรืออนุญาตให้เอาเข้ารวม ให้เสียกักต ให้แบ่งแยกกอง ให้บรรจุ หรือกลับบรรจุในคลังสินค้า ในกรณีเช่นนี้ให้เก็บของนั้นไว้จนหีบห่อตามที่เป็นอยู่ เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่จรรยาการนั้น และถ้าของนั้นมิได้เก็บไว้ดังกล่าวนี้ก็ดี หรือถ้าในภายหลังได้มีการเปลี่ยนแปลงท่าลงแก่ของ หรือหีบห่อที่เก็บไว้นั้นก็ดี เปลี่ยนแปลงในการบรรจุเข้าหีบห่อในคลังสินค้า หรือเปลี่ยนแปลงเครื่องหมายและเลขหมายหีบห่อก็ดี หรือถ้าได้ขนย้ายไปจากห้องในคลังสินค้าซึ่งได้เก็บไว้นั้นก็ดี หากมิได้ทำต่อหน้า และได้อนุญาตของพนักงานเจ้าหน้าที่ไซ้ ของและหีบห่อนั้นให้ริบเสียตามมาตรา 89 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 (เว้นแต่จะเป็นไปเพื่อส่งมอบตามใบอนุญาต หรือคำสั่ง หรืออำนาจอันถูกต้องสำหรับการนั้น)

(11) ของใดที่ได้ยื่นใบขนเพื่อเก็บในคลังสินค้า มิได้เก็บไว้ให้ถูกต้องตามใบขนก็ดี หรือเมื่อได้เก็บไว้ในคลังสินค้าแล้ว ได้ซ่อนเร้น หรือย้ายขนไปจากคลังสินค้า ด้วยประการใด ๆ หรือได้รื้อออกจากหีบห่อ หรือย้ายจากหีบห่ออันหนึ่งไปบรรจุในหีบห่ออีกอันหนึ่ง หรือทำด้วยประการอื่นใดก็ดี เพื่อที่จะขนย้าย หรือซ่อนเร้นโดยมิชอบด้วยกฎหมายไซ้ ก็ให้ริบของนั้นเสียตามมาตรา 92 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469

45 คาพิพากษาฎีกาที่ 419/2577

(12) ถ้าในเวลาใด เวลาหนึ่ง ปรากฏว่าของในคลังสินค้ามีปริมาณน้อยลงกว่าที่จดไว้ในใบขนสินค้าเดิม เมื่อนำของนั้นเข้าเก็บและปริมาณที่ต่างกันนี้ ไม่มีเหตุผลปรากฏในบันทึกของพนักงานก็ดี หรือไม่ปรากฏในเหตุที่อธิบดี หากได้เห็นสมควรอนุญาตมิให้ต้องคิดค่าภาระติดพันก็ดี ตามมาตรา 96 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 ให้นำถือว่าของตามปริมาณที่ต่างกันอันแสดงเหตุมิได้นั้น เป็นของที่ย้ายขนไปโดยมิได้รับอนุญาตจากพนักงาน และของนั้นให้ริบเสียตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2482

(13) ของทั้งปวงอันเนื่องด้วยความผิดตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2480 ในเรื่องเกี่ยวกับการขนส่งของ หรือพยายามขนส่งของตามทางใด ๆ นอกจากทางอนุมัติ หรือในเวลาใด ๆ นอกจากเวลาที่อธิบดีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ริบเสียสิ้น ตามมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2480

2.6 การริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา

การริบทรัพย์สินตามกฎหมายอาญา มีบทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์ การริบทรัพย์สินไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32-37 ดังนี้

"มาตรา 32 ทรัพย์สินใดที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด ให้ริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าเป็นของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่

มาตรา 33 ในการริบทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจริบตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินดังต่อไปนี้ด้วย คือ

- (1) ทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือ
- (2) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้มาโดยกระทำความผิด

เว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านี้เป็นทรัพย์สินของผู้อื่น ซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด

มาตรา 34 บรรดาทรัพย์สิน

(1) ซึ่งได้ให้ตามความในมาตรา 143 มาตรา 144 มาตรา 149 มาตรา 150 มาตรา 167 มาตรา 201 หรือมาตรา 202 หรือ

(2) ซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิด

ให้ริบเสียทั้งสิ้น เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่น ซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด

มาตรา 35 ทรัพย์สินซึ่งศาลพิพากษาให้ริบให้ตกเป็นแผ่นดิน แต่ศาลจะพิพากษาให้ทำให้ทรัพย์สินนั้นใช้ไม่ได้หรือทำลายทรัพย์สินนั้นเสียก็ได้

มาตรา 36 ในกรณีที่ศาลสั่งให้ริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 หรือมาตรา 34 ไปแล้ว หากปรากฏในภายหลังโดยคำเสนอของเจ้าของของแท้จริงว่า ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สิน ถ้าทรัพย์สินนั้นยังคงอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน แต่คำเสนอของเจ้าของแท้จริงนั้นจะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด

มาตรา 37 ถ้าผู้ที่ศาลสั่งให้ส่งทรัพย์สินที่ริบ ไม่ส่งภายในเวลาที่ศาลกำหนด ให้ศาลมีอำนาจสั่งดังต่อไปนี้

- (1) ให้ยึดทรัพย์สินนั้น
- (2) ให้ชำระราคาหรือส่งยึดทรัพย์สินอื่นของผู้ยื่นขอใช้ราคาจนเต็ม หรือ
- (3) ในกรณีที่ศาลเห็นว่าผู้ยื่นจะส่งทรัพย์สินที่สั่งให้ส่งได้แต่ไม่ส่ง หรือชำระราคาทรัพย์สินนั้นได้ แต่ไม่ชำระ ให้ศาลมีอำนาจกักขังผู้ยื่นไว้จนกว่าจะปฏิบัติตามคำสั่งแต่ไม่เกินหนึ่งปี แต่ถ้าภายหลังปรากฏแก่ศาลเอง หรือโดยคำแนะนำของผู้ยื่นว่า ผู้ยื่นไม่สามารถส่งทรัพย์สินหรือชำระราคาได้ ศาลจะสั่งให้ปล่อยตัวผู้ยื่นไปก่อนครบกำหนดก็ได้"

จากบทบัญญัติประมวลกฎหมายอาญาดังกล่าว ทำให้พิจารณาถึงลักษณะการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการลงโทษริบทรัพย์สินได้ 2 ลักษณะ คือ การริบทรัพย์สินโดยเด็ดขาด และ การริบทรัพย์สินโดยใช้ดุลพินิจ

2.6.1 การริบทรัพย์สินโดยเด็ดขาด

การริบทรัพย์สินโดยเด็ดขาด เป็นบทบัญญัติบังคับให้ศาลต้องริบทรัพย์สินที่ระบุไว้โดยศาลใช้ดุลพินิจไม่ริบนั้นไม่ได้⁴⁶ ตามประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติไว้ในมาตรา 32 และมาตรา 34

ประเภทของทรัพย์สินตามมาตรา 32 มีลักษณะเป็นความผิดโดยสภาพในตัวของมันเอง สภาพของทรัพย์สินเป็นฐานที่ตั้งของการกระทำที่เป็นความผิดในการทำหรือมีไว้ในตัว ไม่ว่าจะ เป็นของผู้ใดก็ต้องริบ ศาลจึงไม่ต้องคำนึงว่าจะมีผู้ใดถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ เนื่องจากเป็นกรณีที่กฎหมายให้ริบโดยคำนึงถึงลักษณะแห่งทรัพย์สินว่า อาจเป็นอันตรายแก่ประชาชนทั่วไป ไม่ควรให้มีทรัพย์สินชนิดนั้นไว้มุ่งที่จะทำให้อันตราย หรือเอาไปเสียจากการหมุนเวียนของประชาชนเพื่อป้องกันมิให้กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน ทรัพย์สินเช่นนี้จะเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายโดยสภาพของตัวมันเอง

⁴⁶ จิตติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา, ภาค 1 ตอน 1

ทรัพย์สินตามมาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายอาญานี้ เป็นทรัพย์สินที่ทำหรือมีไว้เป็นความผิด หมายความว่า เป็นความผิดในตัวเอง ไม่ใช่เป็นเพราะเหตุอื่น⁴⁷ เช่น เพราะไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย หรือเพราะมีไว้เกินจำนวนที่กฎหมายอนุญาต เช่น สิ่งปลอมปนตามมาตรา 236 แสตมป์ปลอมตามมาตรา 254⁴⁸ เงินตราปลอม มาตรา 240 เป็นต้น

กรณีที่จะต้องริบทรัพย์สินโดยเด็ดขาดตามมาตรา 32 นี้ มีหลักว่า ต้องเป็นกรณีที่บุคคลใด ๆ กระทำเป็นความผิด มิใช่จะเป็นความผิดก็ต่อเมื่อผู้กระทำความผิดขาดคุณสมบัติหรือมีพฤติการณ์บางประเภทประกอบซึ่งคนอื่นกระทำไม่เป็นความผิด เพราะการที่ศาลสั่งริบตามมาตรา 32 นี้ เป็นกรณีที่ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ก็ตาม ถ้าได้ความว่าเป็นทรัพย์สินที่ต้องริบตามมาตรานี้แล้ว แม้ศาลจะพิพากษายกฟ้องเพราะเหตุใดเหตุหนึ่ง ศาลก็ริบทรัพย์สินนั้นได้⁴⁹

บทบัญญัติของการริบทรัพย์สินตามมาตรา 32 นี้ จึงเป็นการลงโทษในทางด้านทรัพย์สินของบุคคลที่รุนแรงและเข้มงวดกว่าการริบทรัพย์สินประเภทอื่น ทรัพย์สินที่ศาลาให้ริบในกรณีเช่นนี้ แม้จะเป็นทรัพย์สินของบุคคลอื่นมิใช่ผู้กระทำความผิด จะมีส่วนร่วมรู้เห็นในการกระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ศาลต้องริบเสมอ นับเป็นหลักตัดกรรมสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลโดยเด็ดขาด แต่ถือว่าเป็นความจำเป็นที่กฎหมายจะต้องบัญญัติไว้เช่นนั้น เนื่องจากทรัพย์สินดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นอยู่ในตัวว่า เป็นทรัพย์สินที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน อันเป็นหน้าที่ในการคุ้มครองสวัสดิภาพชุมชนและสังคมส่วนรวม แม้ว่าจะเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญในเรื่องสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ที่จะไม่ถูกลงโทษ หากมิได้กระทำการซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดและมีโทษตามที่กำหนดไว้ ดังนั้น หลักแห่งความจำเป็นของรัฐจึงมีคุณค่ามากกว่าสิทธิส่วนบุคคล บทบัญญัติของกฎหมายเช่นนี้จึงเป็นข้อยกเว้นของหลักทั่วไปแห่งสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

47 เรื่องเดียวกัน, หน้า 915

48 คำพิพากษายุฎีกาที่ 1827/2492

49 จิตติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา, ภาค 1 ตอน 1,

ส่วนทรัพย์สินตามมาตรา 34 (1) นั้น เป็นสภาพของการกระทำผิด โดยการใช้ทรัพย์สินนั้นเป็นวัตถุขององค์ประกอบความผิด เช่น เงินที่ให้นับนเจ้าพนักงาน และมาตรา 34 (2) เป็นทรัพย์สินที่ได้มาเพราะเกี่ยวข้องกับความผิด เช่น เงินรางวัลจากการที่เราได้กระทำความผิดแต่ไม่ใช่เป็นสินบน มาตรา 34 นี้ แตกต่างกับมาตรา 32 ตรงที่ว่า ถ้าเป็นทรัพย์สินของผู้อื่นที่ไม่รู้เห็นเป็นใจด้วยกัน ในการกระทำความผิดจะริบไม่ได้ แม้ริบไว้แล้วก็ต้องคืนแก่เจ้าของตามมาตรา 36

การริบทรัพย์สินโดยเด็ดขาดนี้ เฉพาะทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติว่า ทาหรือมีไว้เป็นความผิดเท่านั้นที่จะริบได้ แม้จะเป็นของบุคคลอื่นมาชของผู้กระทำความผิด และบุคคลอื่นจะรู้เห็นเป็นใจหรือร่วมในการกระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม จะมีผู้ถูกคำพิพากษาให้ลงโทษหรือไม่ก็ตาม ทรัพย์สินดังกล่าวในมาตรา 32 ศาลต้องพิพากษาให้ริบโดยเด็ดขาดเสมอ เพราะคานึงว่าลักษณะของทรัพย์สินนั้น จะเป็นทรัพย์สินอันตราขายแก่ประชาชน หรือเป็นของร้าย หากปล่อยให้ตกอยู่ในมือของประชาชนแล้ว จะเกิดผลเสียหาย หรือมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีก

2.6.2 การริบทรัพย์สินโดยอัตโนมัติ

ทรัพย์สินที่การริบอยู่นั้นโดยอัตโนมัติของศาล ก็คือ ทรัพย์สินที่ระบุไว้ในมาตรา 33 แห่ง ประมวลกฎหมายอาญา จะแยกลักษณะของทรัพย์สินตามมาตรา นี้ ออกได้ดังนี้

ก. ทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด

ตามปกติทั่วไปแล้ว ทรัพย์สินประเภทนี้ตามสภาพของทรัพย์สินแล้ว เป็นทรัพย์สินที่บุคคลมีได้โดยชอบด้วยกฎหมาย หากแต่เจ้าของนำเอาทรัพย์สินไปใช้โดยผิดกฎหมาย คือใช้ในการกระทำความผิด เช่น ขวาน มีด ปกติแล้วเป็นทรัพย์สินที่ใช้ประโยชน์สำหรับครัวเรือน ถ้าเจ้าของทรัพย์สินเช่นนี้ไปทำร้ายร่างกายบุคคลอื่น อันเป็นความผิดต่อกฎหมายอาญาแล้ว ทรัพย์สินเช่นว่านั้นก็จะเป็นทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด ทรัพย์สินใดที่จะถือว่าเป็นทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด อันเป็นทรัพย์สินที่ควรริบตามมาตรา 33 (1) แห่งประมวลกฎหมายอาญา ก็ควรที่จะเป็น เครื่องมือ เครื่องใช้ ในการกระทำความผิดโดยตรง หากไม่มีทรัพย์สินเช่นนั้นจะกระทำความผิดไม่สำเร็จ แม้จะเป็นอุปกรณ์หรือช่วยเหลือในการกระทำความผิดสำเร็จหรือสะดวกขึ้นก็ตาม ถ้า

ทรัพย์สินนั้นไม่ได้เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด ก็ไม่ควรถือว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้ในการกระทำความผิด⁵⁰

ทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้ตามมาตรา 33 (1) ต้องเป็นการใช้กระทำความผิด เช่น ถ้าหากเป็นการป้องกันสิทธิโดยชอบตามกฎหมายอาญา มาตรา 68 แล้ว ก็ถือว่าผู้นั้นไม่มีความผิด ทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดนั้นไม่ต้องเป็นความผิดแล้ว ก็ไม่ควรรับ⁵¹ ฉะนั้น สิ่งใดที่จะเป็นความผิดตามกฎหมายอาญาจะต้องเกิดขึ้นจากการกระทำ ซึ่งรวมถึงการงดเว้น การที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลอันจะเกิดขึ้นด้วย และต้องรวมถึงการกระทำความผิดเริ่มตั้งแต่พยายามถึงความผิดสำเร็จ แต่ถ้าหากเป็นสิ่งที่ใช้ก่อนลงมือในชั้นพยายาม และภายหลังจากการกระทำความผิดสำเร็จแล้ว แม้จะเป็นยานพาหนะที่ใช้ขนส่งทรัพย์สินที่ลักมาด้วย ก็ไม่ใช่สิ่งที่ใช้ร่วมในการกระทำความผิด⁵²

กรณีพาหนะที่ถือว่าถูกนำไปใช้ในการกระทำความผิดนั้น อย่างไรก็ตามจะถือว่าถูกนำไปใช้ในการกระทำความผิดซึ่งศาลรับได้ หรือถูกนำไปในสภาพเป็นเพียงยานพาหนะซึ่งศาลรับไม่ได้ จะพิจารณาได้ว่า ถ้าหากเป็นการใช้ก่อนหรือภายหลังที่การกระทำความผิดได้เกิดขึ้นสำเร็จแล้ว ก็เป็นกรณีที่มิได้ใช้ยานพาหนะในการกระทำความผิดนั้น จึงไม่ควรรับ แต่ถ้าเป็นกรณีแม้จะไม่ได้ใช้รถในการกระทำความผิดโดยตรง แต่ได้ใช้เพื่อที่จะเป็นเครื่องทุ่นแรงในการกระทำความผิด ก็เป็นเหตุที่ควรรับ⁵³

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

50 พัทธน์ จักรางกูร, การรับทรัพย์สิน, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขานิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2502, หน้า 38-39

51 คำพิพากษาฎีกาที่ 552/2515

52 จิตติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา, ภาค 1 ตอน 1, หน้า 938-939 และคำพิพากษาฎีกาที่ 781/2486, 231/2500, 738/2515

53 สุรพล จับัง, "การรับรถเรือที่ใช้ซึ่งทรัพย์สินทรัพย์สิน" ตุลพาท, ปีที่ 28 (2) พ.ค.-ม.ย. 2525 : หน้า 58-62.

ข. ทรัพย์สินที่บุคคลมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด

ทรัพย์สินในกรณีนี้ น่าจะหมายถึง ทรัพย์สินที่โดยสภาพเป็นสิ่งที่มิใช่ใช้เพื่อกระทำความผิด ไม่หมายความว่าถึงทรัพย์สินที่มีไว้ในกิจการธรรมดาแต่ประสงค์ใช้ในการกระทำความผิดเป็นครั้งคราวนั้น (ถ้าหากเข้าลักษณะเช่นนี้ก็จะ เป็นทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด) โดยจะเห็นได้จากเจตนาของผู้กระทำความผิด⁵⁴ ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดนี้ ก็มีหลักเช่นเดียวกับทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด คือ จะต้องเป็นทรัพย์สินที่มีไว้สำหรับใช้ในการกระทำความผิดโดยตรง และจะต้องมีเจตนาที่จะกระทำความผิด พร้อมกับมีทรัพย์สินไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดโดยเจตนาด้วย เช่น ยาพิษที่มีไว้เพื่อฆ่าคนที่เฝ้ารถคัน เมื่อใดนำเอายาพิษไปฆ่าคนหรือฆ่าบุคคลใดก็ตาม ถือว่ามีเจตนาที่ได้กระทำและได้ช้ายาพิษนั้นกระทำตามเจตนาด้วย . ยาพิษจึงเป็นสิ่งที่มิใช่เพื่อใช้ในการกระทำความผิด จึงรับได้ตามมาตรา 33 (1) นี้⁵⁵

ค. ทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำความผิด

หมายถึงว่า ได้มีการกระทำความผิดที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ ไม่ว่าจะ เป็นความผิดชั้นพยายามหรือความผิดสำเร็จก็ตาม และได้ทรัพย์สินนั้นมาจากการกระทำความผิด เช่น ทรัพย์สินที่ลักมา ฉ้อโกงหรือยักยอกเข้ามา เป็นต้น ในกรณีนี้จะ เป็นเรื่อง การที่ทรัพย์สินเข้ามาเกี่ยวข้องกับ การกระทำความผิดโดยทางอ้อม ถ้าไม่มีทรัพย์สินการกระทำความผิดอาจมีขึ้นได้ แต่เมื่อมีการกระทำความผิดแล้ว อาจได้มาซึ่งทรัพย์สิน ทรัพย์สินซึ่งได้มาจากการกระทำความผิดในกรณีนี้จึง เป็นความผิดและควรที่จะถูกริบ การริบทรัพย์สินกรณีนี้ ถ้าหากเป็นความผิดที่เกิดจากการกระทำความผิดต่อบุคคลอื่น และทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดนั้นสามารถจะหาเจ้าของที่แท้จริงได้ เมื่อศาลพิพากษาเสร็จแล้ว ก็ต้องคืนทรัพย์สินให้แก่เจ้าของที่แท้จริง⁵⁶

54 ดูคำพิพากษาฎีกาที่ 306, 307/2505

55 พืพัฒน จักรางกูร, การริบทรัพย์สิน, หน้า 42

56 เรื่องเดียวกัน, หน้า 42-43

อย่างไรก็ดี การริบทรัพย์สินทั้ง 3 กรณีดังกล่าว เป็นการริบโดยให้อำนาจศาลที่จะใช้ดุลพินิจจะริบหรือไม่ก็ได้ ไม่เป็นการริบทรัพย์สินโดยเด็ดขาด ดังเช่น มาตรา 32, 34 ดังนั้น การที่ศาลอาจใช้ดุลพินิจว่าสมควรจะริบทรัพย์สินนั้นหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับเหตุแต่ละคดีว่าการกระทำเช่นนี้เป็นการกระทำในลักษณะร้ายแรงมีเจตนาหรือไม่ หรือมีลักษณะเป็นผู้ร้ายในสันดาน กระทำผิดแล้วกระทำความผิดอีก กรณีดังกล่าวเหล่านั้นสมควรที่จะริบหรือไม่ ซึ่งอาจขึ้นอยู่กับชนิดทรัพย์สิน การกระทำความผิด และลักษณะของบุคคลตามสมควรเป็นเรื่อง ๆ ไป⁵⁷

การริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 นี้ มีหลักสำคัญว่า จะริบทรัพย์สินที่เป็นของบุคคลอื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดนั้นหาได้ไม่ เพราะการริบทรัพย์สินเป็นโทษอย่างหนึ่ง จะลงโทษได้ก็แต่เฉพาะผู้กระทำความผิดเท่านั้น หลักการนี้จะต้องนำไปใช้กับพระราชบัญญัติอื่นหรือกฎหมายพิเศษเฉพาะอื่น ๆ ด้วย คือ ถ้าไม่มีบทบังคับของกฎหมายไว้เป็นกรณีพิเศษแล้ว จะริบทรัพย์สินของบุคคลอื่นที่ไม่รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดหาได้ไม่ เพราะเป็นการขัดกับหลักรัฐธรรมนูญ และหลักกฎหมายอาญา มาตรา 2⁵⁸

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

57 เรื่องเดียวกัน, หน้า 43-45

58 จิตติ ดิงศภัทธี, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา, ภาค 1 ตอน 1,

2.7 การริบทรัพย์สินตามกฎหมายศุลกากรแตกต่างกับกฎหมายอาญา

การริบทรัพย์สินหรือของอันพึงต้องริบตามกฎหมายศุลกากรนั้น เป็นบทบัญญัติที่เป็นเสมือนสภาพบังคับของกฎหมายศุลกากร โดยการนำเอาโทษตามกฎหมายอาญามาใช้กับบุคคล โดยรัฐเข้ามาแทรกแซงหรือขัดขวาง การใช้สิทธิหรือเสรีภาพในทางทรัพย์สินของบุคคลโดยทั่วไป ตามอำนาจของกฎหมายที่บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งแตกต่างกับที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้นโทษริบทรัพย์สินของกฎหมายศุลกากรจึงแตกต่างจากหลักทั่วไปในเรื่องการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา ดังนี้

(1) ลักษณะของการริบ

การริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา มีทั้งการริบทรัพย์สินโดยเด็ดขาดตามมาตรา 32 และมาตรา 34 กับการริบทรัพย์สินโดยดุลพินิจตามมาตรา 33 แต่สำหรับการริบทรัพย์สินตามกฎหมายศุลกากรอันเป็นการเฉพาะ เมื่อกฎหมายได้บัญญัติไว้โดยตรงว่าให้ริบแล้ว ก็เป็นการริบทรัพย์สินโดยเด็ดขาด ศาลย่อมสั่งริบได้โดยไม่ต้องใช้ดุลพินิจ⁵⁹

ตามกฎหมายศุลกากร มีบทบัญญัติห้ามริบทรัพย์สินประเภทที่ระบุไว้ เช่น ห้ามมิให้ริบอากาศยานไม่ว่าประเภทใด ๆ⁶⁰ ศาลก็จะสั่งริบอากาศยานที่ใช้ในการกระทำความผิดพระราชบัญญัติศุลกากรไม่ได้ ซึ่งประมวลกฎหมายอาญามีได้ระบุไว้เช่นกฎหมายศุลกากร และจะนำเอาหลักกฎหมายอาญาทั่วไปว่าด้วยการริบทรัพย์สินมาใช้บังคับหาได้ไม่

59 คาพิพากษาฎีกาที่ 119/2482

60 มาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 8) พ.ศ. 2480 บัญญัติว่า "ในการใช้บทบัญญัติ มาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 บังคับห้ามมิให้ริบอากาศยานไม่ว่าประเภทใด ๆ"

(2) โทษริบทรัพย์สินกับเจตนาในการกระทำความผิด

หลักในเรื่องการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญามีว่า เจ้าของแท้จริงแห่งทรัพย์สินที่เข้าข่ายต้องถูกริบนั้นจะต้องเป็นผู้กระทำความผิดเองโดยตรง หรือมีส่วนร่วม หรือได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดนั้น อันแสดงถึงเจตนาในการกระทำความผิด ถ้าข้อเท็จจริงไม่ปรากฏว่าเจ้าของแท้จริงมีส่วนร่วมรู้เห็นในการกระทำความผิด ศาลจะสั่งริบทรัพย์สินนั้นไม่ได้ เว้นแต่กรณีที่เป็นทรัพย์สินที่ผิดกฎหมายโดยสภาพดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 32 ประมวลกฎหมายอาญา

ส่วนกฎหมายศุลกากร มีบทบัญญัติให้การกระทำบางอย่างเป็นความผิดโดยไม่ว่าจนถึงเจตนาและความผิดนั้น ๆ มีโทษริบทรัพย์สินอยู่ด้วย เช่น มาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2469

